Dan Ciachir

Derusificarea si "dezghetul": Fetele regimului comunist in anii '50-'60

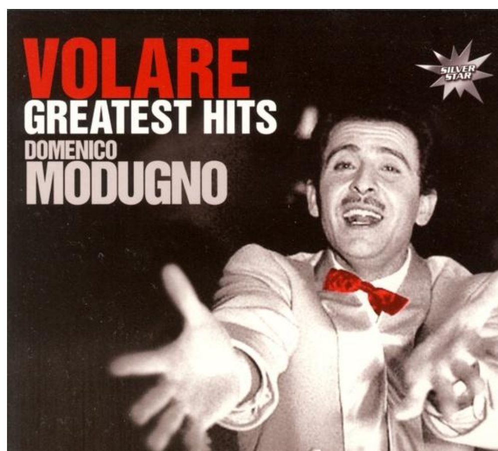
Sala Palatului, fosta a Congreselor

Primele doua congrese ale Partidului Muncitoresc Roman s-au tinut la Ateneu, apoi, in 1959, Ocarmuirea s-a gandit sa ridice o cladire anume pentru ele, un edificiu-simbol, si astfel a aparut in 1960, in spatele fostului palat regal, Sala Congreselor, cu o capacitate de 3600 de locuri. In vederea construirii ei si a imobilelor inconjuratoare, s-a demolat in pripa un cartier, nenumarati oameni au fost stramutati din propriile case, au disparut cateva strazi, o biserica, o linie de tramvai cu capatul pe locul magazinului „Adam“, Sala Palatului fiind proiectata sa aiba in preajma un palc de blocuri noi dominate de unul de 14 etaje prevazut cu un café-bar la parter si un restaurant cu jardiniera la mezanin. La parterul unui bloc s-a deschis un magazin „Filatelia“, care subzista dupa 50 de ani, iar la baza blocului din coltul cu Strada Stirbei Voda, un bufet expres, modern pentru acele vremuri, unde se puteau lua doua feluri de mancare cu 10 lei.

Sala Congreselor s-a numit apoi Sala Palatului si sub acoperisul ei au inceput sa fie proiectate filme in premiera, indeosebi productii occidentale. Daca in deceniul precedent interpretii straini de muzica usoara veniti in turneu la Bucuresti din tari necomuniste se numarau pe degetele unei singure maini (Yves Montand, Raj Kapoor, Vico Torriani), in anii ’60 prezenta lor nu mai constituia un fapt iesit din comun. Toate aceste concerte aveau loc pe scena Salii Palatului.

Cum a ramas Lenin la Paris

In iarna anului 1962, Domenico Modugno a sustinut trei recitaluri, ultimul fiind retransmis de Televiziune. A cantat, intre altele, Alleluia, L'uomo in frac, Volare, Piove, ultima piesa ramanand vreme indelungata in memoria romanilor drept „Ciao, ciao, bambina" („Ciao, ciao, bambina/ Un baccio ancora/ E poi per sempre ti perderò"). „Ciao, bambina!" strigau apoi bulevardistii dupa fete. Era la moda muzica italiana. Modugno inregistrase un disc la Electrecord, iar in 1963 a inregistrat unul si Claudio Villa, care cantase pe aceeasi scena a Salii Palatului, facand furori cu Un tango italiano. I-a urmat, in acelasi an, Marino Marini. Deja solistilor romani li se permitea sa cante in limbi straine, astfel incat tenorul Valentin Teodorian imprimase un microsion – asa li se spunea noilor discuri de vinil – cu patru bucati cantate in italiana, intre care "Il telegrama" si "Romantica", o compozitie a lui Renato Rascel, consacrat in intreaga lume de "Arrividerci, Roma!".

Se punea surdina de-acum retoricii antioccidentale care in anii '50 zamislise versuri de felul: „O, imperialist american/ Cade-ti-ar bomba in ocean!". „Scanteia" si „Urzica" rarisera caricaturile cu bancheri burtosi si puhavi asezati pe saci burdusiti cu dolari slobozind colaci de fum din tigari de foi lungi si groase. Nu se mai amintea nici de poemul Mariei Banus, Tie-ti vorbesc, America!. Regizorul Ion Popescu-Gopo turnase un film nevorbit, S-a furat o bomba, aducand a satira antiamericana cu gangsteri si mesaj pacifist, insa lumea se ducea sa-l vada pentru muzica asortata mediului si pentru un numar de striptease interpretat de actrita Liliana Tomescu de la „Nottara", care peste cativa ani ramanea in Occident, deodata cu un actor de la acelasi teatru care jucase rolul lui Lenin intr-o piesa sovietica, prilej pentru bucuresteni sa isi comunice ultima noutate: „A ramas Lenin la Paris!".

Filme rusesti si studenti de culoare

Pe Bulevardul 6 Martie, intre Cercul Militar si „Gambrinus", erau sase cinematografe, mostenire interbelica, aproape legate unul de altul. Vizavi de blocul nostru era fostul „Capitol", rebotezat „I.C. Frimu" dupa

numele unui militant socialist. In serile de duminica spre luni se schimba afisul, de marimea unui ecran, punandu-se cel cu filmul proiectat in saptamana urmatoare. In 1960-’61, majoritatea filmelor erau rusesti, precum "Batalie in mars", ecranizare dupa romanul omonim al Galinei Nicolaeva, tradus in romaneste, citit si laudat de intelectualii care vroiau sa arate ca sunt la unison cu regimul. Sau "Cer senin", reflex al Congresului al XXI-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, de la a carui tribuna Hrusciov mai osandise o data stalinismul, dupa ce o facuse initial in 1956. Dupa congresul din 1961, Hrusciov primise o delegatie de fosti deportati in Gulag, intre care se afla si Alexandr Soljenitan.

Ma duceam uneori la film cu Ana, femeia noastra de serviciu, venita din satul bunicilor, pe langa care traia, fiindu-le foarte devotata. Era analfabeta, harnica si anticomunista ca toti taranii. Pana sa ajunga la Bucuresti nu calatorise cu trenul si nu fusese mai departe de Calafat si de Craiova. Nu stia ca exista grade militare mai mari de plutonier. Dupa ce raspundea la telefon, il punea la loc in furca si se ducea sa-l anunte pe tata ca il cauta cineva. Saruta mana tuturor musafirilor, iar daca parintii mei lipseau, spunea: „Boierii nu sunt acasa“. Nu iesea niciodata singura din bloc, intrucat s-ar fi ratacit. Mergand impreuna la un film, s-a oprit deodata pe trotuar cu aerul unui om in pragul unui atac de cord, apucandu-ma de mana: „Un harap! Un harap...“. Vazuse un negru inalt de aproape doi metri. Existau pe atunci studenti de culoare in Bucuresti. Bursele primite le ingaduiau sa intre in noul café-bar de la parterul blocului „Malaxa“ de pe Bulevardul Magheru, in spatele Bisericii Boteanu, local caruia i se spunea Katanga.

Povestea statuii lui Stalin din Herastrau

Una dintre consecintele Congresului al XXI-lea al PCUS, in Romania, a fost schimbarea numelui a doua dintre cele opt raioane in care era impartit Bucurestiul: „I.V. Stalin“ si „Gheorghe Gheorghiu-Dej“. Cealalta consecinta, disparitia de pe soclu, intr-o noapte de toamna tarzie, pe furis, fara nicio explicatie, a statuii lui Stalin de la Bucuresti, intr-un mod asemanator aceluia in care disparusera in 1948 statuia regelui Carol I din Piata Palatului si cea a lui Ion C. Bratianu din Piata Universitatii. Imi aminteam statuia care, la intrarea in Parcul Herastrau (fost „Regele Carol al II-lea“), il infatisa pe „parintele popoarelor“ in manta militara cu poalele

umflate de vant, poleit in culoarea aurului, intrucat fusesem dus de mama de mai multe ori la Sosea. Povestea acelei statui langa care s-a desfasurat, pe 9 martie 1953, mitingul de doliu prilejuit de moartea lui Stalin, in Piata I.V. Stalin (fosta „Adolf Hitler“) din Bucuresti, din capatul Bulevardului I.V. Stalin, la intrarea in „Parcul de cultura si odihna «I.V. Stalin»“ din raionul I.V. Stalin, am aflat-o insa mai tarziu.

Pentru ridicarea ei s-a organizat in 1950 un concurs la care si-au prezentat machetele vreo 20 de sculptori, juriul fiind prezidat de Ana Pauker. Favoritul competitiei era sculptorul Constantin Baraschi, despre care se soptea ca ar fi inceput sa modeleze cu cateva luni inainte de lovitura de stat de la 23 august Monumentul ostasului sovietic eliberator, dezvelit in Piata Victoriei in 1946, in prezenta regelui Mihai. Din prudenta, Ana Pauker a recurs la opinia unui sculptor rus, Nikolai Tomski, foarte apreciat de Stalin, ale carui lucrari infatisandu-l pe generalissim impodobeau multe orase din Uniunea Sovietica. Spre surprinderea juriului, Tomski a optat pentru macheta adusa de sculptorul Dimitrie Demu. A doua macheta aleasa apartinea lui Dorio Lazar si avea sa fie ridicata in Brasovul devenit din 1950 „Orasul Stalin“.

Sculptorul a fost pacalit de regim

Statuia lui Stalin din Bucuresti a fost turnata la fostele Uzine Malaxa si urcata apoi pe soclu, in 1951. Dimitrie Demu a fost intrebat asupra pretentiilor sale banesti. A cerut 50 de milioane, in speranta ca va primi jumatate din aceasta suma sau macar 15-20 de milioane. Surprinzator de culanta, Ocarmuirea nu s-a tocmit, artistul incasand toti banii. Numai ca lucrul acesta se petrecea cu putin inainte de reforma monetara; „Stabilizarea“ din februarie 1952. Raportul dintre vechea si noua moneda era de 1/20, ceea ce ar fi insemnat pentru autorul statuii 2,5 milioane de lei noi. Insa scopul „stabilizarii“ era sa loveasca in cei ce aveau bani pusi deoparte, astfel incat suma convertibila era infima; una si aceeasi pentru toata lumea. De pe urma statuii lui Stalin sculptorul s-a ales cu echivalentul costului unui costum de haine sau a doua-trei mese la restaurant. In anii ’60 s-a refugiat in Occident, unde a publicat si o carte, "Sous le sourire de Stalin".

Escrocherii "artistice" celebre in epoca

La cateva luni dupa „Stabilizarea“ din 1952, un escroc a cerut unui gipsar sa-i toarne cateva seturi de statuete, de marimea unor bibelouri, infatisandu-i pe „clasicii“ doctrinei comuniste: Marx, Engels, Lenin, Stalin. Facand rost de o Pobeda condusa de un complice imbracat, ca si el, in haina lunga de piele, escrocul se ducea la sediul raional sau regional de partid cand stia ca avea loc o

plenara locala, trecea de portar cu un „Noroc bun, tovarase!“, intra in sala, urca la tribuna, intrerupandu-l pe vorbitor, scotea din geanta si aseza la vedere cele patru statuete de gips, anuntand ca partidul a hotarat sa le raspandeasca in serie larga, in asa fel incat sa nu lipseasca din niciun sediu PMR si din nicio casa de activist... Intreba cine si cu cate comenzi se inscrie, strangea banii, ii lasa in dar cele patru mostre primului-secretar, ii arunca in treacat portarului acelasi salut, se suia in Pobeda si disparea... Cei doi au fost prinsi din intamplare. Tragand la Hotelul „Minerva“ din centrul Craiovei, cerusera masa in camera, iar picolul care-i servise fusese surprins sa vada teancuri de bancnote de 1, 3, 5, 10, 25 si 100 de lei asezate pe covor. Ii spusese responsabilului, iar acela chemase Militia.

Alta escrocherie „artistica“ de proportii s-a produs in 1957. Un muzeograf al Galeriei Nationale a sustras peste 20 de lucrari de Nicolae Grigorescu, inlocuite cu falsuri executate de el, pe care le-a vandut cu sume de pana la 5000 de lei. Dintr-o consignatie, G. Calinescu a cumparat doua dintre acestea, iar compozitorul Martian Negrea a dat 10.000 de lei pe alte panze masluite. Descoperit un an mai tarziu, falsificatorul risca sa fie condamnat la moarte: o lege din 1958 pedepsea cu glontul orice prejudiciu adus „avutului obstesc“ de peste 100.000 de lei. Legea nu putea fi aplicata retroactiv, asa incat a primit 20 de ani de inchisoare.

Isteria propagandistica: Gagarin-Laika-Tereskova

Pe 12 aprilie 1961, iesiti mai devreme ca de obicei din tipografia fostului palat „Universul“, vanzatorii de ziare strigau pe Strada Brezoianu si pe Bulevardul 6 Martie: „Editie speciala! Editie speciala! Ia «speciala»! Ia cu primul om in Cosmos! Ia cu Gagarin, neamule!“...

Rusii nu conteneau sa se laude cu progresele lor tehnologice, in special cu „cuceririle Cosmosului“. In 1957 trimisesera in spatiu o catelusa, Laika, fotografiata si rasfotografiata. Acum zburase in Cosmos primul om, Iuri Alexeevici Gagarin, un tanar surazator purtand o casca asemanatoare cu caciulile de piele cu clape, care acoperea aproape intreaga foaie volanta a „editiei speciale“. Cativa ani mai tarziu, Gagarin isi pierdea viata intr-un accident aeronautic. Pana atunci mai zburasera in Cosmos maiorul de aviatie Titov si Valentina Tereskova, „prima femeie-cosmonaut din lume“.
In 1961, Moscova continua sa fie pentru romani, adica pentru Ocarmuirea lor, ceea ce fusesera altadata Constantinopolul sau Parisul, desi se pregatea in mare

taina derusificarea. Porneau spre Moscova sau Leningrad, intocmai ca in anii ’50, dar in numar mult mai mic, oameni selectati dupa criteriul „originii sociale sanatoase“, trimisi sa studieze ori sa se specializeze in „tara cea mai inaintata din lume“. Existasera romani get-beget care isi botezasera copiii Serghei, Igor, Liudmila, Svetlana (numele fiicei lui Stalin), dupa cum alti parinti, in epoca interbelica, ii botezasera Adolf, dupa Hitler, sau Benito, dupa Mussolini, nenorocindu-i pe viata. Ce incredere puteau sa prezinte pentru regim un Adolf Ionescu sau un Benito Popescu?...

Avantaje si dezavantaje ale mariajului cu rusoaice

Erau expediati in Uniunea Sovietica licentiati in vederea „aspiranturii“ – un soi de masterat rusesc – sau pentru dobandirea titlului de „candidat in stiinte“, echivalentul doctoratului, notiune abolita. Desi suna bizar, chiar absurd („candidat in stiinte“), terminologia academica sovietica fusese adoptata in Romania si mentinuta timp de peste un deceniu. O diploma universitara sau un titlu de „candidat in stiinte“ aduse din URSS constituiau un ascendent politic si profesional. Un atu in plus era casatoria cu o rusoaica luata de la Leningrad sau de la Moscova. Unii romani trimisi la studii in „Uniune“ reveneau acasa cu femei frumoase, educate, stilate, provenind din familii constranse sa accepte comunismul ca pe o fatalitate. Pentru ele, casatoria cu un roman constituia o solutie. In URSS erau o criza acuta de locuinte, lipsuri alimentare, promiscuitate, razboiul imputinand numarul barbatilor tineri si maturi... Altii se intorceau cu foste colege, comsomoliste care frecventau Ambasada sovietica.

Peste cativa ani, mariajul cu o rusoaica devenea handicap profesional si politic, consecinta a derusificarii si a rusofobiei oficiale, cei cu neveste aduse din Uniunea Sovietica fiind marginalizati treptat. Unele perechi s-au destramat, femeile intorcandu-se acasa ori ramanand aici sa-si creasca copiii romano-rusi. De unde erau poftite pretutindeni, la manifestari publice sau petreceri particulare, rusoaicele au inceput sa fie evitate, apoi tinute ostentativ la distanta, dupa care s-a vorbit tot mai putin despre ele, oamenii mai tineri nestiind ca a existat in Romania o moda a casatoriilor cu rusoaice.

Adio, hipodrom

Cu un an si jumatate inainte ca statuia lui Stalin sa dispara de pe soclu, a fost dezvelita statuia lui Lenin din fata Casei Scanteii, pe 21 aprilie 1960, cu mare pompa. Inca mai exista Hipodromul din Bucuresti, injumatatit in 1950, cand a aparut proiectul Casei Scanteii, pe spatiul pistei de trap, ramanand cea de galop. Hipodromul era o ramasita a Bucurestiului de altadata, intr-un oras monoton, sarac in spectacole si distractii.
In ajunul curselor, intr-o bodega de pe Soseaua Filantropia, se strangeau in jurul driverilor initiatii dornici sa afle ponturile din ziua respectiva. Seara, dupa alergari, aceiasi pariori se adunau in doua mici localuri din Baneasa: „La Brotacei“, a carui specialitate erau puii de balta, si „La Calatorul“, unde interpretau cantonete trei chitaristi. In apropiere, pe suprafata cartierului Aviatiei, era mahalaua cu ramasite rurale unde locuiau grajdari, selari, potcovari, jochei si randasi de la Hipodrom. In ziua de 21 aprilie, premergatoare aniversarii lui Lenin, i-a fost dezvelita statuia in prezenta lui Gheorghiu-Dej si a celorlalti fruntasi comunisti. Au fost adusi mii de oameni, elevi, studenti, pionieri. Pentru opera sa, sculptorul Boris Caragea a fost remunerat cu un milion de lei, echivaland cu pretul a 20 de automobile.

Ocarmuirea nu putea accepta un Lenin contempland cursele de trap ale Hipodromului din Bucuresti, veghind la buna lor desfasurare

de la inaltimea soclului sau de granit conceput de arhitectul Horia Maicu, astfel incat in toamna acelui an s-a desfasurat ultimul derby. Au venit atunci sa-si ia adio de la Hipodrom femeile care isi etalasera frumusetea si rochiile in tribunele sale, vechii spectatori, misitii, pariorii patimasi, intre care se prenumara actorul Grigore Vasiliu-Birlic.

Lica Gheorghiu la concurenta cu Emanoil Petrut si George Vraca

La inceputul anilor ’60 invatam la Scoala elementara nr. 5 de pe Calea Victoriei. Mergeam la un coleg care locuia intr-un bloc interbelic din spatele Bisericii Albe, pe mana stanga. „La noi in bloc vine Gheorghiu-Dej la...“, mi-a spus el si a pronuntat numele actritei E.G. Vazandu-ma neincrezator, a adaugat marca masinii cu care sosea Dej: un Buick. Coborand sau urcand la colegul meu, vazusem numele actritei pe usa unui apartament de la etajul 1 sau 2, insa destainuirea lui imi parea o fantezie. Am aflat dupa doua decenii ca legatura lui Gheorghiu-Dej cu actrita E.G. constituia o realitate si chiar un fapt de notorietate.
La inceputul anilor ’60, Lica Gheorghiu, fiica lui Dej, interpreta in doua filme principalele roluri feminine; aveau sa fie si ultimele. In „Lupeni ’29” (grevele minerilor din Valea Jiului) si in „Tudor”, unde Emanoil Petrut il intruchipa pe Vladimirescu, iar un George Vraca usor obosit, pe banul Grigore Brancoveanu. Intrebat de un ziarist sau de o ziarista straina daca Lica Gheorghiu are talent, un specialist in filmologie a raspuns: „Nu stiu daca are talent, insa are cei mai frumosi ochi din lume“. Replica l-a propulsat in fruntea Consiliului Cinematografiei.

Pana pe la mijlocul anilor ’50, filmele turnate in Apus, indeosebi cele engleze si americane, erau extrem de rare in Romania, exceptie facand cele italiene apartinand curentului neorealist. Acestea infatisau medii paupere, promiscue, zguduite de „conflicte sociale“, motiv pentru care fusesera proiectate la vremea lor in Bucuresti si in marile orase din tara „Hotii de biciclete”, „Nu-i pace sub maslini”, „Se cutremura pamantul”, „S-a furat un tramvai”, „Rocco si fratii sai” – interzis minorilor –, la care adolescentii se catarau pe gardurile sau pe zidurile gradinilor de vara ca sa poata vedea o scena de viol cu Renato Salvatori si Annie Girardot.
In deceniul urmator se aduceau tot mai multe filme din Occident. Mai intai a fost seria „Cand comedia era rege”, cu actorii filmului mut, apoi westernuri si musicaluri americane precum „Cei sapte magnifici” sau „Sapte mirese pentru sapte frati”; fastuoase pelicule frantuzesti istorice ca „Miracolul lupilor”, unde Jean Marais o avea partenera pe Michèle Mercier, „Contele de Monte Cristo”, cu peisaje superbe si cu valurile Mediteranei...

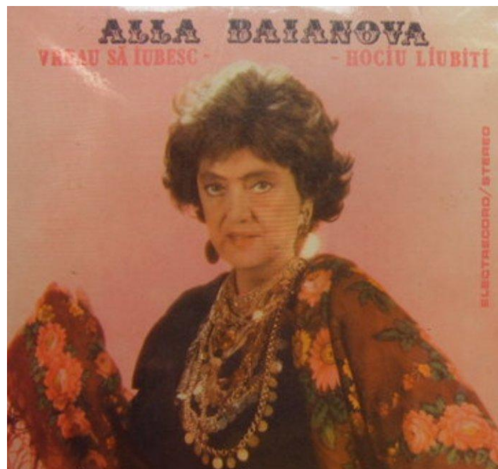
Derusificarea oficiala si respingerea planului Valev

Pe 15 septembrie 1963 – eram elev in clasa a sasea –, in prima zi de scoala, directorul a venit sa ne intrebe daca vrem sa invatam in continuare rusa sau alta limba straina. Aproape toti am optat pentru franceza. In aceeasi toamna

dispareau din programele radio emisiunile de limba rusa, inclusiv „Sa invatam limba rusa cantand”; se desfiintau Libraria „Cartea Rusa“, Institutul „Maxim Gorki“, Muzeul Romano-Rus, condus de „Printul Rosu“, cum i se spunea scriitorului Scarlat Callimachi, autentic os domnesc, descendent a patru domnitori, om cu vederi militante de stanga marturisite inca din epoca interbelica... Scrierea cuvantului Romania (si a derivatelor sale) revenea la a, privilegiu detinut timp de un deceniu, dupa reforma ortografica din 1953, doar de tricourile sportivilor participanti la competitiile internationale si de vagoanele de cale ferata care treceau granita. Direct proportional cu derusificarea oficiala, sporea rusofobia, pana atunci mocnita, intaratata de un incident recent: Planul Valev.

Lansat de Hrusciov prin glasul unui economist sovietic, Valev, proiectul acesta de „integrare“ suprastatala atenta la suveranitatea nationala a tarilor din Tratatul de la Varsovia. Potrivit Planului Valev, Romania ar fi devenit parte dintr-o regiune transnationala formata impreuna cu Bulgaria si Republica Sovietica Socialista Ucraina. La inceputul anului 1964 s-a dat un raspuns transant acestei perspective in „Viata economica“, numarul respectiv fiind citit ca un bestseller si trecut din mana in mana. Autorul articolului, un remarcabil specialist, fost legionar, demonta esafodajul colegului sau sovietic, respingandu-l. Cu cateva luni inainte, liderul est-german Walter Ulbricht, sosit la o consfatuire la Bucuresti, spusese ca muncitorul din tara sa este unul superior si trebuie hranit, ingrijit si imbracat mai bine decat cel din alte tari „socialiste“. Afirmatia lui Ulbricht era tot un reflex al acelui proiect care ii harazea Romaniei profilarea pe agricultura, iar Bulgariei pe zarzavaturi. Apoi nu s-a mai pomenit nimic despre Planul Valev.

Au disparut pana si solistele rusoaice

Victime ale derusificarii, dispareau din emisiunile muzicale doua soliste. Prima, Alla Baianova, provenea dintr-o familie de emigranti rusi refugiati din calea revolutiei bolsevice. Avea o voce superba, iar pe la sfarsitul anilor ’30 barbatii o considerau cea mai frumoasa femeie din Bucuresti. Canta, cu inerentul accent rusesc, „Traiesc o zi frumoasa” sau „Intra luna pe fereastra”, slagar osandit initial pentru „intimism“. Masura glasului sau o dadeau insa vechile cantece si romante rusesti, „Nocinaia raglada”, „Ciubcik”, „Pasledni cias” si, desigur, „Occi ciornaie”, interzis in Uniunea Sovietica, intrucat era un fel de imn al rusilor albi din diaspora, dar ingaduit in Romania. Cealalta solista era o tanara de 23-24 de ani, sosita recent in tara, maritata cu un inginer care studiase la Moscova. Insa Ilinca Cerbaceff, fiica a fostului secretar al Ambasadei Imperiale Ruse la Bucuresti, continua sa cante nestingherita, intrucat pronuntia ei romaneasca era fara cusur.

Restaurantele erau pline

Existau inca din anii ’50 in Bucuresti doua baruri de noapte cu program artistic deschise pana in zori: „Melody“, in subsolul blocului „Aro“ de pe Bulevardul Magheru, si „Continental“, in subsolul altui bloc, pe langa Biserica Rusa, prabusit la cutremurul din 1977. La restaurantul „Continental“, unde cantase Maria Tanase, canta Ioana Radu, acompaniata de un viorist si de un acordeonist, iar la „Cina“, Gigi Marga. In alte restaurante cantau Willy Donea, Alin Noreanu, Mara Ianoli, Luminita Cosmin... Muzica epocii era lirica, vaporoasa, calda. In drum spre Ceasul de la Universitate, cel mai popular loc de rendez-vous din Bucuresti, femeile fredonau „Sa alergi cantand la intalnirea ce ti-a dat”, compozitia lui Ion Vasilescu, interpretata atat de Aida Moga, cat si de Teodora Lucaciu, soprana a Operei.

Seara, restaurantele erau pline, inclusiv cele de lux, cu rigori de eticheta si remiza de 12 la suta. Se petrecea cu placere, dar si cu metoda, parintii invatandu-si fiii ajunsi la majorat sa evite „distilatele“, adica lichiorul, votca sau coniacul, si sa bea cu masura; vin si bere. Daca patru prieteni mergeau la restaurant intr-o seara, unul bea ceva mai putin, ingrijindu-se sa verifice nota si apoi sa ii duca pe ceilalti cu taxiul acasa; sarcina asumata prin rotatie. Initiatii nu duceau paharul la gura inainte de scapatatul soarelui, deoarece, susoteau ei, „cine se imbata de dimineata nu vede frumusetea zilei“. Prilejurile de petrecere erau multe, incepand cu onomasticile si sfarsind cu cate-o inmormantare a burlaciei, soldata cu un chef prelungit, la care muzicantii cantau:

Bun ramas, prieteni dragi de betie,

Nu va para rau daca va parasesc;

Azi v-anunt marea mea bucurie:

Ma insor cu fata pe care-o iubesc...

Soferii de duminica

In 1963 a avut loc prima editie a Festivalului de muzica usoara de la Mamaia, retransmis de Televiziune, la Teatrul de Vara, ridicat langa hotelurile „Parc“ si „Perla“, alte edificii-simbol ale regimului, inconjurate de hoteluri de patru etaje, de magazine, restaurante si braserii proiectate de arhitecti de scoala interbelica. In prima seara a festivalului, Ioana Radu a cantat o noua romanta, Ma simt mai tanara ca niciodata, apoi au urcat pe scena Luigi Ionescu, Margareta Paslaru, Gigi Marga, Constantin Draghici, unul dintre primii solisti refugiati in Occident, bucata sa, „Pe litoral mi-a ramas inima”, disparand pentru totdeauna din repertoriu...

Din acelasi an, odata cu primele importuri de automobile din Occident, masina redevenea certificat de prosperitate si prestanta sociala. Multi oameni isi neglijau imbracaminea sau isi rupeau din banii de mancare pentru a ajunge sa parcheze in fata casei un Fiat 1100 sau un Renault Gordini. Aparuse expresia soferi de duminica, intrucat noii proprietari de masini continuau sa mearga la serviciu cu tramvaiul sau cu autobuzul, folosind automobilul doar in ultima zi a saptamanii si in concediu. Masina era tratata ca un fetis si era pururea curata. O

zgarietura, o indoitura a barei de protectie sau un stop spart in urma unei frane bruste declansau in plina strada scene de furie sau de isterie. La birou, la bodega, la petreceri de familie se cauta cu patima raspuns la o intrebare ce parea insolubila: unde e locul femeii? La volan sau la cratita?... Turistilor straini, inca rari, care soseau in Romania, pretul benzinei li se parea deosebit de mic: 1,50 lei litrul. Motorina, folosita pe atunci la putinele masini cu motoare diesel, costand 46 de bani.

Vrajitoarea Laila: „Ai un baiat; ajunge scriitor"

Mergeam uneori pe la fosta noastra locuinta din Calea Rahovei. Nu mai trecea prin mijlocul strazii trenul de Giurgiu, care pornea din Dealul Spirei; sina fusese scoasa, disparusera bariera si cantonul feroviar aflate mai sus de Chirigiu. In curtea unde locuiseram era parcat acum un Wartburg cu trei cilindri, cu un cruciat in email pe claxonul din mijlocul volanului. Il cumparase colonelul Caracas pe cand nu se mai importau Fiaturi. Nuntile incepeau tot cu imbracatul miresei, in sunete de vioara, acordeon si tambal; finii continuau sa se duca, de Pasti, cu ploconul la nasi, sarutandu-le mana, copiii mai umblau cu colindul inainte de Craciun, cu Steaua impodobita dupa datina, iar de Anul Nou, in ziua de Sfantul Vasile, cu sorcovitul. Lemnele si carbunii se aduceau toamna de la depozit tot cu camionul cu cai. Raceala se trata tot cu ventuze, mai existau descantatoarele care „faceau cu ulcica" pentru maritat, datatoare cu bobii, carturarese, ghicitoare-n cafea... Avea sa-i sporeasca uneia faima fostul ilegalist si primar al Capitalei, Constantin Doncea. Uitandu-i-se in zatul cestii baute, femeia i-a spus: „Iti moare dusmanul!". Peste cateva luni, Gheorghiu-Dej pleca intr-adevar pe lumea cealalta.

In Bucurestiul de la cumpana deceniilor sase si sapte, o ghicitoare elevata era Laila, indianca autentica, grafoloaga la care uneori recurgea si Militia pentru cazuri incalcite. Locuia langa Spitalul Brancovenesc si primea imbracata dupa moda vremii – in 1959 in „pantalon pescaresc" – asezata pe o sofa. Taxa era de 25 de lei. Vorbea lapidar si intuia femeile care se indoiau de capacitatile sale, intrebandu-le calm: „De ce ai mai venit la mine?!...". Nu pregetau sa ii calce pragul, cu discretia si precautiile de rigoare, femei din lumea mare a timpului, inclusiv neveste ori fiice ale unor demnitari. Pe cand autorul acestor randuri avea sase sau sapte ani, Laila i-a spus, intre altele, mamei sale: „Ai un baiat; ajunge scriitor".

Chermeze la Mogosoaia

Lasata secului era prilej de petrecere cu rude si prieteni inceputa cu icre, tuica, telemea, oua umplute si sendvisuri pe franzela „Bucuresti”, copie fidela a baghetei franceze. Inaintea desertului aparea tava de placinte cu ravase, fiecare mesean citindu-si cu voce tare catrenul. In noaptea dinspre 6 decembrie copiii isi lasau ghetele la usa pentru darurile aduse de Mos Nicolae iar de Craciun gazdele si musafirii cantau colinde si „O, brad frumos!” langa pomul impodobit cu globuri, artificii, beteala si fondante invelite in staniol. Revelioanele erau petrecute acasa, la restaurant sau la munte. La cele de snobi, de medici, de intelectuali cu pretentii, se beau coctailuri si whisky cu gheata, se fuma Chesterfield si Pall Mall fara filtru (pronuntat „Pel Mel”) si se dansa twist.

In duminicile de primavara si in cele de toamna lumea iesea in afara orasului. Pentru a ajunge la Mogosoaia, doua - trei familii sau un grup de prieteni luau din Bucurestii Noi, de la capatul tramvaiului 6, un autobuz care ii lasa langa „muzeul de arta brancoveneasca” - noua denumire a palatului fost al Marthei Bibescu. Unii il vizitau, ascultand explicatiile ghidului, altii se plimbau prin parcul inconjurator unde apareau uneori, starnind senzatie cu tipetele lor scurte si penele infoiate in evantai, paunii din crescatoria de langa serele palatului. Excursionistii strabateau lunga alee umbrita de arbori batrani ce trecea prin dreptul cavoului unui print raposat in secolul al XIX-lea si ieseau prin poarta de

miazazi a parcului, cautand loc de intins paturile pe iarba, pe malul Colentinei. Scoteau din sacose mancarea, sticlele de vin, sifoanele grele cu maner de metal pe care multi nu pregetau sa le ia in aceste plimbari, pranzeau, jucau volei, ascultau la un radio cu tranzistori meciurile iar pe la scapatat isi strangeau lucrurile si se indreptau catre statia de autobuz.

Bere, limonada, mititei

In padurea Pustnicul din stanga soselei de Urziceni nu mai exista de mult nici un schit insa functiona un bufet cu bere, limonada si mititei. Din aceeasi sosea se putea ajunge atat la Manastirea Cernica si lacul din jurul ei, cat si la Manastirea Pasarea, romantic sat monahal de maici, de pe malurile altui rau. La manastirea Caldarusani si lacul care ii apatinuse altadata in intregime se ajungea cu trenul, pana la Greci sau Moara Vlasiei - care se numea inca Moara Saraca -, pe un drum de tara prafuit de patru - cinci kilometri. Alti excursionisti se suiau intr-unul din trenurile care plecau din Gara de Nord inspre Ploiesti, coborau la Buftea, traversau calea ferata si apucau catre o latura a lacului cu vedere atat spre butaforiile studioului cinematografic cat si spre parcul cu vegetatie densa, inconjurat de un gard inalt de sarma, in care se gasea fosta resedinta a printului Barbu Stirbey, devenita casa de protocol a Ocarmuirii. Acolo semnase Alexandru Marghiloman in 1918 o pace umilitoare si efemera cu Germania iar Gheorghiu - Dej si Hrusciov iscalisera in 1958 acordurile de retragere a trupelor sovietice din Romania. Apoi plecasera, cu trenul regal, la o vanatoare organizata in nordul Transilvaniei, la Lechinta, unde Hrusciov descoperise un vin pe gustul lui - alb, foarte sec, Steininger; un soi plantat candva de sasii de langa Bistrita, disparut de cateva decenii...

Alfa Romeo, Lancia, Jaguar si Rolls pe Magheru

Bulevardele Balcescu si Magheru, care leaga Piata Universitatii de Piata Romana, ajunsesera la inceputul anilor '60 ceea ce fusese Calea Victoriei inainte de razboi: principala artera de plimbare si targuieli din Bucuresti. De-a lungul lor se gaseau numeroase magazine si localuri, luxoasele cinematografe „Aro” si

„Scala” (rebotezate „Patria” si „Republica”), cu o capacitate de aproape o mie de locuri, hol, garderoba, foaier si fotolii capitonate cu plus visiniu sau albastru; sali de premiera in jurul carora roiau vanzatorii de bilete cu suprapret. In imediata apropiere erau hotelurile Lido si Ambasador, unde au locuit, succesiv, cu prilejul turneelor sau al filmarilor in Romania, Sara Montiel, Charles Aznavour, Jean Marais, Marina Vlady... Din 1963, intre cele sase - sapte automobile parcate in fata acestor hoteluri, aparea cate un Alfa - Romeo 2600 cu doua portiere, profil aerodinamic si ceas de viteza indicand incredibila cifra de 240 de kilometri la ora, cate o Lancia Zagatto imensa sau un Jaguar cu spite la roti si bord din lemn. Unii trecatori, indeosebi adolescenti si tineri, se opreau dandu-le ocoluri admirative, surprinsi sa constate ca proprietarul Alfei cu numar de Milano sau de Torino coboara sau ridica geamurile masinii printr-o simpla apasare de buton. La fel de tarcolit era vreun Rolls naufragiat in parcarea hotelului Athènèe Palace de langa fostul palat regal sau Studebackerul vreunui om de afaceri occidental care se aventurase cu un asemenea vehicul pe soselele din sud- estul Europei.

Goga pentru toti

In iulie 1964 au fost eliberati detinutii politici. Cateva luni mai tarziu a venit intr-o seara la noi acasa istoricul Vasile Netea *(foto stanga)*, care fusese inchis. Era un barbat de 50 de ani, de statura mijlocie, robust, ardelean din Reghin sau din apropiere, cu un glas baritonal. Nu parea marcat de umilinte sau infrant. Evoca intelectuali si oameni politici interbelici pe care ii cunoscuse, marturisindu-si deschis patriotismul. Spre sfarsitul mesei, pe la ora 10 sau 11, dupa cateva pahare de vin, a inceput sa declame din Goga *(foto dreapta)*:

Sus la crasma-n Dealu Mare

De trei zile tin soborul.

De trei zile beau si-mi zice,

Din lauta, Lae Chiorul.

Eram fermecat de omul acela care recita atat de frumos, rezemat comod - cu aerul unui domn - in speteaza

scaunului. A doua zi i-am cerut bani tatalui meu si am cumparat de la librarie un volum cu versuri de Goga editat in colectia „Biblioteca pentru toti“, in care am regasit versurile scandate de Netea, citindu-le si recitindu-le pana le-am invatat pe de rost.

Bomboane cubaneze la criza rachetelor

Profesoara de franceza ne recomandase un film, „Umbrelele din Cherbourg”, in care dialogurile erau cantate pe muzica lui Michel Legrand, adaugand ca, desi subiectul nu era pentru varsta noastra, aveam prilejul, vazandu-l, sa deprindem o buna pronuntie a limbii. Altadata ne aratase un „Paris Match“, adus in numar limitat la cateva chioscuri de Difuzarea Presei, deopotriva cu „Le Monde“. Pana atunci, singurul cotidian francez ingaduit la Bucuresti era ziarul comunist „L’Humanité“, citit de oameni cu vederi politice contrarii, ca sursa de lectura in franceza si pentru faptul ca oferea mult mai multe informatii externe decat presa regimului. Intrand intr-o duminica in placintaria din fosta „Café de la Paix“, de pe Calea Victoriei, am surprins doi batrani costelivi imbracati saracacios vorbind frantuzeste; unul tinea in mana un exemplar mototolit din „Les Lettres Françaises“.

Erau aduse de-acum din Occident nu doar ziare si reviste, ci si parfumuri, stofe, pulovere, bauturi, tigari, cutii de Coca-Cola si pachete de guma de mestecat cu cinci „lame“ inauntru, considerate, pana nu demult, stereotipurile decaderii americane. Trecusera doi ani de cand copiii erau bucurosi sa manance bomboane cubaneze din trestie de zahar, colorate viu, in forma de inimioara, ambalate in mici cutii de carton costand un leu si 50 de bani. Era pe vremea crizei din Caraibe, cand Hrusciov, incercand sa amplaseze in Cuba rachete nucleare, se lovise de opozitia ferma a presedintelui Kennedy. Propaganda vorbea intruna despre „eroicul popor cubanez“ si de Fidel Castro. In octombrie sau noiembrie ’62 fusese montata o „demonstratie“ de protest a studentilor in fata Ambasadei Americane de pe strada Dionisie Lupu, manifestantii racnind lozinci antiimperialiste si distrugand doua sau trei automobile. Dupa cateva decenii a iesit la iveala faptul ca Ministerul de Externe

le comunicase atunci diplomatilor americani ca mascarada respectiva era organizata exclusiv la presiunea rusilor si ii prevenise sa nu lase parcate in fata ambasadei decat masini uzate, intrucat ar fi fost pacat sa se prapadeasca vreun Lincoln sau Cadillac.

Cenzura functiona impecabil

Aparusera in Bucuresti inca doua edificii-simbol: Pavilionul expozitional din Piata Scanteii, construit pe locul fostei piste de trap a Hipodromului, proiectat de arhitectul Ascanio Damian, si cladirea Circului de Stat din Soseaua Stefan cel Mare, unde dresoarea Lidia Jiga avea sa fie sfasiata de un leu sub privirile ingrozite ale spectatorilor. Pavilionul din Piata Scanteii a fost inaltat in vederea celebrarii incheierii colectivizarii fortate, praznic la care au fost adusi 11.000 de tarani, atatia cat pretindea regimul ca fusesera impuscati in timpul rascoalelor din 1907. In randul intai al tribunei, asezat nu departe de Gheorghiu-Dej, a luat loc Tudor Arghezi. Dupa cateva luni, cupola pavilionului se rasucea inspre interior, prilej sa se spuna ca a fost conceputa spre a fi: „Vara-palarie;/ Iarna-farfurie“. O ancheta a exclus varianta sabotajului. Fenomenul fusese consecinta unei erori de proiectare. S-a pastrat tacere atat asupra rasucirii cupolei, evidenta pentru toata lumea, cat si asupra rezultatelor anchetei. In pofida derusificarii si a relaxarii, Ocarmuirea continua sa cultive mania secretului. Nenorocirea, napasta, calamitatile naturale, accidentele, sinuciderile erau considerate forme de discredit politic ce trebuiau ocultate cu grija, ramanand in seama cronicii orale. Asa cum se intamplase, de pilda, in cazul sinuciderii nevestei ministrului Sanatatii, Voinea Marinescu, care isi curmase zilele cu arma de vanatoare a sotului ei, afland ca acesta traieste cu o cunoscuta actrita (cu care s-a si recasatorit ulterior).

Zeci de morti intr-un accident, doua randuri in ziare

Prabusirea unui avion abia daca era mentionata intr-o nota de cateva randuri in penultima pagina din „Scanteia“ sau din „Romania libera“. Doar atat s-a scris si despre marele accident feroviar din 1963, soldat cu zeci de morti si nenumarati raniti, cand un expres de noapte de pe ruta Bucuresti-Cluj s-a ciocnit langa Blaj

cu o cursa locala.
In toamna anului 1964, intr-o duminica de noiembrie cu soare spelb si vant, pe la ora 11 dimineata a inceput sa se intunece si sa se lase peste Bucuresti o pulbere fina, un soi de funingine cafenie, acoperind strazile cu o pelicula subtire. Cum nu s-a dat in presa nicio explicatie acelui fenomen iesit din comun, oamenii si-au cautat-o singuri. Unii l-au talmacit ca pe o prefata la sfarsitul lumii, altii sustineau ca fusese efectul sinuciderii colective a unor savanti germani capturati de rusi la sfarsitul razboiului, pusi sa lucreze pentru ei intr-un laborator atomic subteran din Asia Centrala, pe care il aruncasera-n aer, provocand un cataclism... Se pare insa ca era la mijloc un nor de loess adus de vant din Egipt.

Imbracat in pijama, patriarhul Justinian i-a dat ultima impartasanie lui Dej

Pe 19 martie 1965 inceta din viata Gheorghiu-Dej, la cinci zile dupa G. Calinescu, caruia obisnuia sa-i trimita cate un cos cu flori in fiecare an de Sfantul Gheorghe si pe care il vizitase acasa. Locuiau, de altfel, la mica distanta unul de celalalt, in acelasi cartier, Floreasca: G. Calinescu pe Strada Toma Vladescu, strabatuta de tramvaiul 5, Gheorghiu-Dej la vila „Lac“, de unde pornea uneori pe jos, insotit de cativa apropiati, inspre „Pescarusul“ de pe malul Herastraului, celalalt restaurant agreat de el fiind „Parcul Privighetorilor“ din Padurea Baneasa. Intrucat ii placea atmosfera de local, nu punea sa fie dati afara ceilalti musterii, iar la plecare intreba daca li s-au lasat chelnerilor si picolitelor bacsisurile cuvenite. Sugerase deschiderea cate unui bufet in incinta fiecarei fabrici sau uzine, ca sa aiba muncitorii unde sa bea un rachiu ori o slibovita inainte de intrarea in schimb sau dupa iesirea de la lucru.
Au circulat zvonuri despre ajutorul dat de un carciumar din Galati fiicelor sale, pe cand era inchis - fostul proprietar fiind rasplatit cu o pensie de 2000 de lei -, ca si despre scoaterea din puscarie a lui Papacostea si numirea sa in fruntea personalului de la „Capsa“. Sosit in 1956 in vizita oficiala la Bucuresti, dictatorul albanez Enver Hodja era indignat, asa cum marturiseste in memorii, sa constate - in locul sobrietatii proletare la care se astepta - ca „tovarasii romani“ poarta costume de stofa englezeasca impecabil croite, umbla in automobile americane si benchetuiesc temeinic. L-am intrebat pe Pavel Mocanu, fost traducator de portugheza al lui Gheorghiu-Dej, ce fel de om era acesta. Mi-a

raspuns printr-o comparatie: „Am tradus si pentru Dej, si pentru Ceausescu. Primul te trata ca pe un om, celalalt ca pe o unealta".
In octombrie 1985 am stat la o masa prelungita, la Manastirea Sinaia, cu Sorin Moisescu, nepot de frate al Patriarhului Iustin, devenit, la mijlocul anilor '90, presedinte al Inaltei Curti de Casatie si Justitie. I-am povestit ca il auzisem la Europa Libera pe muzicologul George Balan spunand ca, aflat in chinurile sfarsitului, Gheorghiu-Dej ar fi strigat: „Aduceti-l pe Marina!" (numele de familie al Patriarhului Justinian), cu intentia de a se spovedi si impartasi. L-am intrebat daca stia ceva in sensul acesta de la unchiul sau. Mi-a raspuns: „Gheorghiu-Dej a murit spovedit si impartasit. Graba a fost insa atat de mare, incat Patriarhul Justinian - fusese luat din asternut - a trebuit sa-si puna epitrahilul direct peste pijama si asa s-a urcat in masina si s-a dus la capataiul lui Dej".

Povesti avocatesti

La mijlocul anilor '60, oameni de o anumita varsta si de o anumita conditie, precum medicii, avocatii, profesorii, isi pastrau conduita, limbajul, manierele, deopotriva cu unele obiceiuri si gusturi. Ne vizita uneori, cu un telefon prealabil, cand avea procese la Bucuresti, un avocat din Craiova, Valceanu. Aducea intotdeauna flori, cate o sticla de vin infundat sau de sampanie, bomboane pentru mine sau cea mai scumpa ciocolata, aceea de zece lei, cu un urs de Dorna in basorelief. Om trecut de 40 de ani, burlac cu aspect placut, adica prezentabil, cum se zicea pe atunci, purta costume bleumarin si gris-fer lucrate la croitor, de preferinta la doua randuri, cu cravata asortata si batista la buzunar. La Craiova i se spunea „avocatul tiganilor", intrucat aparase multi zlatari prinsi cu cocosei, monede de aur cu un numar mare de carate, despre care putea sa vorbeasca cu inlesnirea unui specialist:

– Lumea confunda, scumpa doamna si domnule profesor, napoleonii frantuzesti cu „suveranii" reginei Victoria a Angliei, cu efigia ei pe revers, carora li se mai zice si „cai", si chiar cu ducatii lui Franz Iosif, care sunt cu totul altceva; dupa cum nu stie ca majoritatea cocoseilor de la noi sunt romanesti – cu chipul regelui Mihai I. A fost o

emisiune nespus de mare, in 1945, dupa venirea lui Groza la putere si cu complicitatea lui. Banca Nationala, de fapt Mihail Romniceanu, ***(foto dreapta)*** administratorul Bancii, un liberal inteligent, cu studii la Paris, a recurs la acest subterfugiu ca sa nu ne ia rusii tot aurul. O idee geniala.
Savurand efectul celor spuse, avocatul lasa sa se astearna cateva clipe de tacere, sorbea din pahar, isi tampona buzele cu batista si continua:
– Fiindca a venit vorba de cocosei... Mi-am amintit de o intamplare stupida si trista. In ’59 l-am aparat la Craiova pe unu’, un intelectual, saracu’, bagat in belea de propriul copil, care venea la scoala cu sendvisuri cu salam de Sibiu, cu sunca de Praga, cu fondante, cu portocale pe care le manca in recreatie. Ce credeti ca le spune intr-o zi pustiul asta colegilor?!... „Tata scoate bani galbeni din perna si-mi cumpara tot ce vreau“. Copiii au povestit acasa ceea ce auzisera, iar tatal baiatului s-a pomenit intr-o noapte cu un ordin de perchezitie, agentii repezindu-se sa adune toate pernele din casa. L-am scapat cu trei ani pe nenorocit. Putea lua sapte. Si daca nu va plictisesc, ingaduiti-mi sa va mai spun una; tot cu copii. Un d’asta, capitan sau maior, urma sa plece intr-o misiune in Grecia si a fost avertizat sa nu spuna nimanui, nici nevestei, pana in momentul plecarii, unde se duc. Era detasat, chipurile, la Botosani. Intr-o noapte ii zice insa sotiei: „Draga mea, o sa plecam, de fapt, la Atena, da’ sa nu afle cineva ce ti-am spus!“. Femeia ii jura discretie, dar a doua zi ii sufla copilului: „Puisor, noi mergem in Grecia, insa nu trebuie sa stie nimeni asta; tu pleci cu mama si cu tata la Botosani“. Copilul povesteste la scoala unde o sa plece si colegii incep sa strige dupa el: „Uite grecu’! Uite grecu’!“. Si asa s-au dus in... Portul Marsilia misiunea si cariera aluia.
Pe cand avocatul isi imbraca pardesiul in vestibul, condus de tata pana la usa, l-am auzit spunand cu voce scazuta: „A venit o clienta la mine, nevasta unui macelar care o batuse crunt peste tot, invinetind-o, necrutandu-i nici partile intime. Vroia sa divorteze. Am trimis-o la Medico-Legal dupa certificat si la... fotograf; sa faca niste poze, format carte postala, cu locurile maltratate. Sa le atasam la dosar... Mi-am zis ca daca noi, avocatii, nu mai castigam, macar sa ne distram“. Apoi, cu voce normala: „Permiteti-mi, domnule profesor, sa va multumesc inca o data pentru aceasta seara minunata“.

Teatru, cinema, opereta, schechiuri

Nemaicastigand bani, oamenii nu aveau nici pentru

ce sa se zbata sau sa alerge. Se duceau la teatru, la cinematograf, la opereta, la revista, priveau seara la televizor programele de varietati, cu muzica, dansuri, cuplete si scheciuri in care comicii, îndeosebi Mircea Crisan ***(foto stanga)***, strecurau cate-o aluzie: „Ma intrebi, draga, de ce este galagie in curte?... Deoarece copiii tai si copiii mei se bat cu copiii nostri".
Mai canta pe scena Operetei tenorul de faima interbelica Ion Dacian. Trecut de 60 de ani, aparea ca pe vremuri, in pantaloni scurti, in Vanzatorul de pasari de Zeller si putea fi vazut trecand prin oras la volanul unui Mercedes crem adus, probabil, dintr-un turneu. Opereta dadea reprezentatii cu casa inchisa. Spectacolele erau cu conti, contese, grofi si marchizi, cu vaduve vesele si cu arii despre „fetitele vesele de la cabaret" dintr-o Viena sau Budapesta belle-epoque lipsite de orice contingenta cu „prezentul socialist". La fel era si repertoriul Operei, unde un public elevat si restrans putea sa asculte cativa mari solisti si sa vada balete montate admirabil.
Distractia cea mai frecventa ramanea insa localul de consumatie. Dramaturgul Mihail Sorbul pusese in circulatie expresia crai vechi de bodega noua. Gama bodegilor era variata, incepea cu cele de la periferie, unde bautura se mai comanda dupa vechile porecle: Verde (rachiu de izma), Adio, mama!, Te-am zarit printre morminte, iar lautarii spuneau multe in cantecele lor, precum in cel iesit dupa aparitia decretului care interzicea si pedepsea intreruperile de sarcina:

Ia ziaru', ia „Scanteia"!,
Ia decretu' cu femeia...

Existau si bodegi elevate, intre ele una, foarte originala, o locanda liliputana cu peretii impodobiti cu desene de Piliuta, Puca, Chirnoaga si ale altor plasticieni, gestionata de domnul Jerca, renumit pentru sendvisurile sale preparate si ornate cu multa fantezie, ca si pentru faptul ca musteriii statornici puteau sa consume pe datorie si sa plateasca la sfarsitul lunii.

Istorii de bodega

Bodegi aparte, situate central, erau „Caviar" si „Intim", unde veneau actori cunoscuti precum Giugaru, Storin, Ion Manu, insotiti de altii mai tineri care le

ascultau cu evlavie povestirile despre frumoasele vremuri de altadata. Discutiile purtate la o masa de local porneau de la evenimente si intamplari curente, stabilindu-se apoi analogii si legaturi cu trecutul care stimulau taifasul. Cand a sosit la Bucuresti Tito, in mai ’66, in vizita oficiala de prietenie ***(foto stanga)***, multi isi aminteau de panoul care il infatisa in Piata Romana, in ’49 sau ’50, cu un satar manjit de sange in mana, deasupra lozincii: „Jos banda de calai si tradatori, in frunte cu Tito, Rankovici, Djilas, Kardelli!“... Pe atunci Stalin ii trimisese lui Tito un chirurg de la Moscova ca sa-l opereze; adica sa-l asasineze. Prinzand de veste, Tito ***(foto dreapta)*** a pus sa fie omorat medicul, iar cand Stalin a telefonat sa intrebe cum decursese operatia, i-a spus ca doctorul raposase dupa un chef prelungit. Stalin a conchis ca nu era de mirare, toti medicii fiind, dupa parerea lui, niste betivi; indeosebi chirurgii.

– O gripa te poate omori, dar iti poate si salva viata, filozofa cineva de la masa. In ’53, desi zacea la pat, bolnav de gripa, Klement Gottwald a plecat totusi la Moscova, spre a fi de fata la inmormantarea lui Stalin, pentru ca eventuala sa absenta sa nu se interpreteze ca gest de nesupunere. Intors la Praga, a murit dupa trei zile. In schimb, gripa care l-a impiedicat pe Dej sa plece la Moscova in 1957, in fruntea delegatiei care urma sa ia parte la aniversarea Revolutiei din Octombrie, i-a salvat viata. A plecat in locul sau Grigore Preoteasa, care s-a intors la Bucuresti in sicriu, intrucat avionul cu care s-a dus delegatia a avut un accident la aterizare.

Episodul cu avionul stimula memoria altcuiva, prin asociatie de idei: „Eram sublocotenent in primavara lui ’44. Sarisera doi aviatori americani cu parasuta de pe un Liberator in flacari, undeva pe langa Moreni. Ne-am dus sa-i arestam.

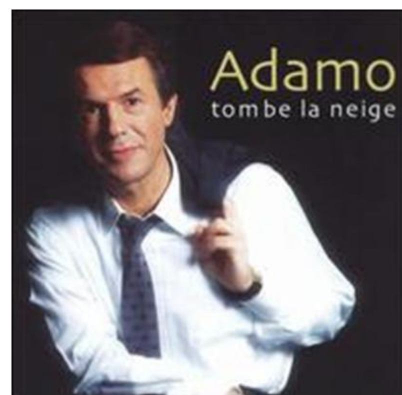
Unde credeti ca i-am gasit? La masa la preotul dintr-o comuna. Ciocneau oua rosii cu popa; era la cateva zile dupa Pasti“.

Intre defilarea de 23 august si Adamo

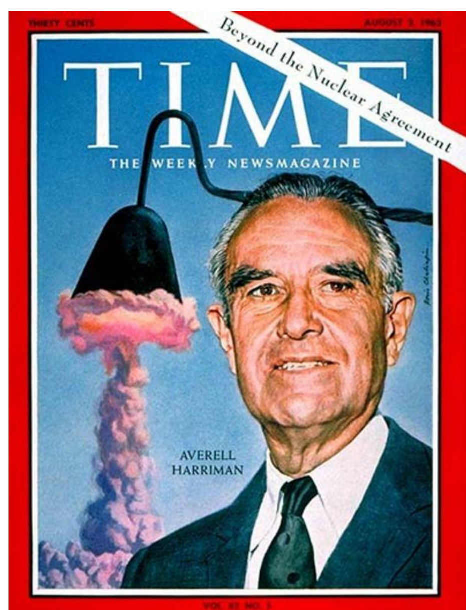
La inceputul lui august, Bucurestiul se golea. Orasul parea amortit. Erau putini trecatori pe strazi, putini clienti in restaurante si in gradinile de vara. Pe 23 avea loc defilarea.

Demonstrantii erau adunati dis-de-dimineata, apoi se incolonau si porneau la drum, dirijati si admonestati prin megafoane de instructori asezati la inaltime, pe platformele carelor alegorice: „Mai sus lozinc'aia cu cincinalu'! Asa! Ridicati-o si p'aia cu lupta pentru pace! Bun! Alo!... Matale cu potretu' cu tov Apostol! Tine-l, dom'le, vertical, ca nu umbli cu prapurele dupa dric!...".

Bucuria celor scosi la defilare si a celor ramasi acasa in ziua aceea nelucratoare erau crenvurstii. In dreptul restaurantelor si al bufetelor de pe traseul manifestantilor se scoteau mese cu oale inalte de inox unde sute de crenvursti inotau in apa fierbinte, pescuiti cu clesti lungi de metal de chelneri imbracati in alb din cap pana-n picioare si de bucatari cu scufii si culioane albe de marimea unui calpac. Asezati pe dreptunghiuri de carton ondulat, dupa cantarire, crenvurstii le erau inmanati clientilor cu feliile de paine cerute si cu nelipsitul bot de mustar.

Trecuse moda muzicii italiene, care continua sa aiba cautare intre dactilografe, asistente medicale si fete de cartier. La ceaiuri se dansa pe rockurile lui Johnny Hallyday, pe melodiile dulci ale sotiei sale, Sylvie Vartan, si pe tangourile lui Adamo. Eram elev la Liceul „Mihail Sadoveanu". Iesind intr-o seara de ianuarie de la ore, in vreme ce ningea peste pomii desfrunziti de pe Bulevardul Dacia, impreuna cu cativa colegi, o fata a spus: „Ninge ca-n Tombe la neige a lui Adamo".

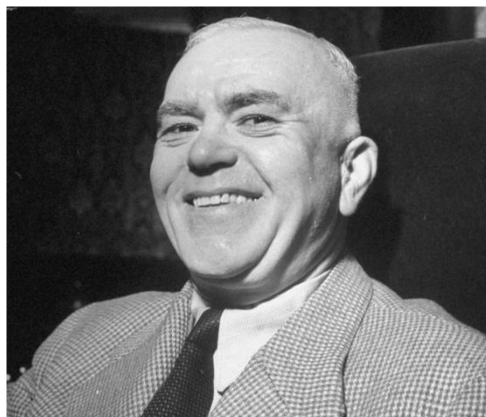

Casa lui Auschnitt l-a gazduit si pe ambasadorul american la Moscova

Bulevardul Dacia, peste care ningea prin lumina de spital a neonului, avea o noblete aparte, ca si Strada Polona din apropiere, cu vila, cu lanturi la intrare, ce apartinuse lui Gheorghe Tattarescu, cu alta la fel de eleganta, peste drum, unde functiona Centrul de documentare medicala, cu vecinatatea Parcului Ioanid si a Gradinii Icoanei, despartite de o piateta pavata cu piatra cubica... Portiune a Bucurestiului ramasa intacta, aceasta latura de oras era un cartier in intelesul occidental al cuvantului, scutita atat de valmasagul centrului, cat si de pitorescul periferiei. Purta, nestirbit, sigiliul

epocii interbelice a carei culme fusese Parcul Jianu, cu imobilele de pe soseaua omonima (devenita Bulevardul Aviatorilor) si de pe strazile din stanga si din dreapta sa, dintre Piata Victoriei si Monumentul Eroilor Aerului.
Imi placea o casa de acolo cu aspect si dimensiuni de palat si curte cat un parc, care se intindea pe trei strazi, cu copaci stufosi si iarba grasa lasata sa creasca in voie primavara si vara. Fusese construita de un avocat de vita boiereasca, Iancu Manu, cu banii adunati din procese. O vanduse pe la mijlocul anilor ’30 lui Max Auschnitt. In aceasta casa a petrecut revelionul 1945-1946 fiica lui Averell Harriman, ambasadorul american de atunci la Moscova. Sosise la Bucuresti impreuna cu tatal ei si cu secretarul acestuia in ultima zi din decembrie 1945, concomitent cu Vasinski, prim-adjunctul ministrului de externe sovietic, si cu Clark-Kerr, ambasadorul britanic in capitala Rusiei. Cei trei diplomati formau Misiunea de la Moscova, sosita la Bucuresti sa legitimeze, dupa o remaniere simbolica, Guvernul Dr. Petru Groza pe care regele Mihai I refuzase sa-l recunoasca. In ajun avusese loc la Moscova intalnirea ministrilor de externe aliati care harazea inca o data Romania dominatiei sovietice. Plina de incredere in triumful democratiei si in Aliati, protipendada bucuresteana nu banuia lucrul acesta si se distra ca altadata de Craciun si de Anul Nou. Intr-una din zilele de la inceputul lui ianuarie ’46, Harriman a venit la o fastuoasa sindrofie din casa lui Auschnitt, care era si vicepresedinte al Asociatiei „Amicii Statelor Unite“. Noaptea si-a petrecut-o in bratele unei frumoase romance pe care a sfatuit-o sa paraseasca tara cat mai repede. Doua decenii mai tarziu, demnitar al administratiei presedintelui Johnson, Harriman ii evoca lui Corneliu Manescu placutele amintiri pe care i le lasase Bucurestiul.

Slujba de pomina de la moartea lui Petru Groza

Dupa ce Auschnitt a parasit tara, casa din Parcul Jianu a devenit locuinta oficiala a lui Petru Groza, intai in calitate de presedinte al Consiliului de Ministri, pana in 1952, apoi de presedinte al Prezidiului Permanent al Marii Adunari Nationale, adica de sef al

Statului; functie decorativa. La primirea ei, Groza ar fi zis: „Am cazut mai sus“. Omul considerat de Stalin „cel mai simpatic burghez din Europa“ avea umor. Sosit la un dineu dat de Patriarhul Justinian, i-a soptit intendentului palatului patriarhal care tocmai il conducea spre sufragerie pe un alt oaspete („Pe aici, domnule ministru; poftiti, domnule ministru“): „Zi-i: «tovarase ministru»! Eu sunt singurul domn care a mai ramas in guvernul asta“.
In 1945, Groza il insotise pe generalul Ivan Susaikov, loctiitorul sefului Comisiei aliate de control, in vizita de curtuoazie la Patriarhul Nicodim, unde generalul revenise singur de mai multe ori. Ii placea rusa fluenta si eleganta vorbita de patriarh, care studiase la Kiev, iar in 1917 ne reprezentase Biserica la Marele Sobor de la Moscova. Dupa cateva mese luate impreuna, Susaikov i-a daruit lui Nicodim ***(foto dreapta)*** pentru Patriarhie doua camioane americane si doua jeepuri Willis.

Despre slujba savarsita la moartea lui Groza in holul fostului palat regal inca se mai vorbea la jumatatea anilor ’60. Pe 10 ianuarie 1958, diplomatii straini ramasesera consternati sa vada un alai funerar strabatand Bucurestiul in frunte cu Patriarhul Romaniei si cu un sobor mare de clerici, urmat de Gheorghiu-Dej si de ceilalti lideri comunisti.
Trena cu ciucuri a mantiei Patriarhului o ducea diaconul Nicanor, sambelanul palatului patriarhal, calugar care a slujit sub trei intaistatatori. Ne-a servit la masa intr-o seara, in decembrie 1988, la Caldarusani, cand venise acolo Patriarhul Teoctist cu el si cu profesorul teolog Alexandru Ciurea. De vreo 75 de ani, foarte adus de spate, dar sprinten in miscari si cu ochi vii, parintele Nicanor s-a sprijinit de bratul meu, la plecare, pe poteca inghetata din curtea staretiei, pana la masina. Intrebandu-l de unde este de loc, mi-a raspuns: „Din Oltenia“. S-a prapadit peste doi ani, cam in acelasi timp cu alti doi calugari din generatia sa. Mitrofan, usierul palatului, dadea cate-o replica ce facea apoi inconjurul Arhiepiscopiei. La moartea lui Stalin, de pilda, cand protopopii sunau intruna la episcopul-vicar, consternati ca trebuie sa traga clopotele, intreband cum sa procedeze, li se spunea mecanic: „Dupa tipic! Dupa tipic!“... „Dupa tipic – a completat parintele Mitrofan – fiindca raposatul a fost mare tipicar...“. Celalalt monah, Serghie, era un soldat sovietic dezertor. Ascuns multa vreme la un metoc, calugarit apoi, a devenit pivnicerul Patriarhiei. Pana in ultima clipa nu a

vrut sa destainuie procedeul dupa care pregatea vinul, luand cu el secretul in mormant.

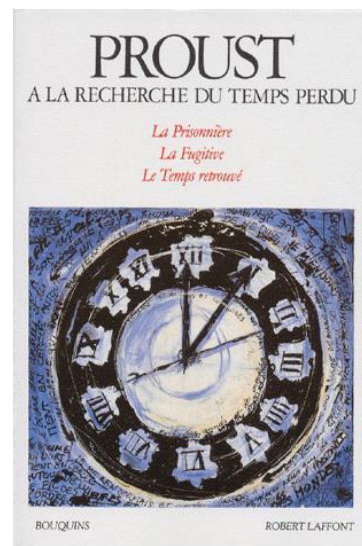
Cu Proust la Spitalul Colentina

In februarie 1969, imbolnavindu-ma de hepatita, am fost internat la Spitalul Colentina. De citit, dar si pentru epatare, am luat doua volume din „In cautarea timpului pierdut" de Proust, asezandu-le la vedere pe noptiera de metal de langa pat, in rezerva pe care o imparteam cu alti doi pacienti.

Fusesera tiparite si puse in vanzare impreuna cu altele doua in toamna anului precedent, in colectia „Biblioteca pentru toti", intr-un tiraj de 100.000 de exemplare. Acelasi tiraj avusesera si alte doua carti scoase tot atunci: „Hristos rastignit pentru a doua oara" de Nikos Kazantzakis si „Cimitirul Buna-Vestire", romanul-poem al lui Arghezi, coplesitoare apologie a Invierii crestine, minunandu-ma si astazi cum de a putut aparea o asemenea carte pe vremea regimului comunist.

A doua zi dupa internare, la 10 dimineata, a avut loc vizita. Pe usa rezervei a intrat un mic sobor de halate albe, in frunte cu un barbat scund, incruntat, incordat, sever, autoritar, cu sprancene stufoase, ochelari si burta, urmat de doi medici mai tineri si de o stagiara. Era profesorul Matei Bals, al carui nume il poarta acum clinica din Colentina, descendent al marii familii de boieri moldoveni.

Dupa ce a schimbat cateva cuvinte cu insotitorii sai despre starea celorlalti bolnavi, a venit la capul patului meu. Inainte de a spune ceva, a luat una dintre cartile de pe noptiera, ridicand-o la nivelul ochelarilor ca sa citeasca numele autorului si titlul. I s-au rasucit pupilele indaratul ochelarilor, dupa care m-a intrebat:

– Dumneata citesti Proust?

– Da, am raspuns cu tonul cel mai firesc, ca si cum ar fi fost vorba de revista „Cinema" sau de „Urzica".

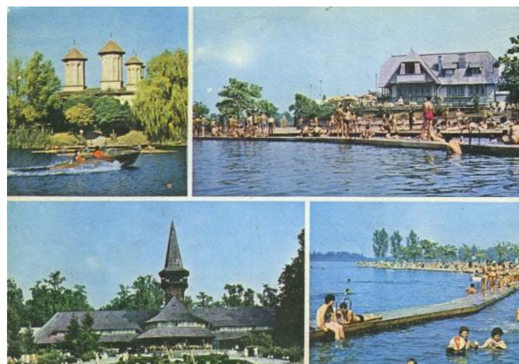
Gestul teribilist de a lua la spital doua volume din Proust a constituit pentru

mine un mare noroc. La 17 ani, cand mintea si sufletul sunt mai plastice si mai primitoare ca oricand, vreme de aproape o luna l-am citit, recitit si rascitit pe Proust. El m-a dedat la pacatul nevestei lui Lot, inzestrat ca nimeni altul cu arta de a privi in urma si cu darul de a capta muzica Trecutului, „Cautarea“ sa fiind mai intai concert si apoi roman. Un an mai tarziu priveam indelung opera sa in trei volume asezate intr-o caseta, editate in colectia Pleiade, expuse in vitrina librariei „Mihail Sadoveanu“ de pe Bulevardul Magheru. Costau 500 de lei.

Italieni la Snagov

Peste alti doi ani, in 1972, fusesem rugat de cineva sa conduc prin Bucuresti si imprejurimi o familie de italieni compusa dintr-un mic industrias, un om cu doxa, de vreo 52 de ani, sotia si fiica acestuia. La masa de pranz, la Snagov, pe terasa restaurantului din micul golf acoperit de nuferi si umbrit de stejari, unde s-au mancat raci cu mujdei si pui la ceaun perpeliti indelung, am facut parada cu lecturile mele de literatura italiana. Doamna s-a aratat impresionata. Sotul ei a formulat insa o constatare inrudita cu punctul de vedere al avocatului Valceanu:

– Daca ei nu pot sa castige bani, sa faca afaceri, sa calatoreasca, sa se distreze... Ce le ramane?! Citesc. L-am intrebat pe fabricant daca nu se teme de preluarea puterii de catre comunisti in Italia, unde erau foarte puternici.

– Comunistii italieni de azi – a spus – nu mai sunt comunistii de pe vremea lui Togliatti. De peste 20 de ani deputatii lor stau in parlament alaturi de deputatii din celelalte partide. Poarta aceleasi costume ca si ei, au aceleasi automobile, aceleasi amante si uneori chiar aceleasi averi.

Raspunsul mi-a amintit de observatia altui italian, scriitorul Giorgio Bassani, care, sosit in vizita in Romania, a fost dus si la Voronet, unde i s-au aratat aluziile antiotomane introduse de zugravi in pictura exterioara a bisericii manastirii. „In Evul Mediu, la voi pictura avea rol de ziar“, a zis Bassani.

Semnele dezghetului estetic

Fusesera in Romania, de mai multe ori, alti doi scriitori italieni importanti, Alberto Moravia si Pier Paolo Pasolini, care ilustrase cu bocete romanesti coloana sonora a filmului sau Medeea. Scenariul altui film, Mamma Roma, ii fusese tradus in „Secolul XX“, cea mai eleganta si elevata revista care aparea la noi pe atunci, unde fusesera publicati Soljenitan, Beckett, Bunin, Durrenmat, poeti ai miscarii „beat“ si tot acolo aparusera articole despre sculptorul Giacometti, despre filmele lui Antonioni si Hitchcock, despre baletele lui Maurice Béjart, despre formatiile The Beatles si The Rolling Stones ***(foto stanga)***...

Dezghetul estetic constituia o realitate, deopotriva cu o oarecare indulcire ideologica, invederata de retiparirea trilogiei lui Blaga, de publicarea unor pagini de Heidegger sau a unui articol despre Nae Ionescu, ***(foto dreapta)*** in revista „Ramuri“ de la Craiova. Noutatea echivala adesea cu descoperirea trecutului, asa cum se intamplase cu publicarea poetilor suprarealisti, foarte activi in Romania interbelica. Sau cu asezarea prezentului peste trecut: automatele italiene aparute in 1969 la intrarea in pasajul de vizavi de Palatul Telefoanelor, care, contra unei fise de trei lei, livrau o cafea espresso, un sendvis sau un pahar cu bere, erau amplasate pe locul automatelor din anii 30.

Piata Universitatii si mandatarii

Berdiaev avea dreptate sa sustina ca trecutul revine intotdeauna, insa nu ca atare, ci insinuandu-se sub diferite forme. Fenomenul „Piata Universitatii“ din primavara anului 1990, cu corturile sale, imi evoca atmosfera de altadata de la 2 Mai, iar primele restaurante particulare ivite tot atunci imi aminteau de localurile mandatarilor din anii ’68-’70. Descoperisem in martie 1991, la cativa pasi de Piata Matache, un local deschis la parterul unei case vechi, intr-o incapere lunga si stramta, cu vreo sapte-opt mese, frigider si bar in spatele tejghelei. Proprietarul restaurantului fusese chelner. Jovial, surazator, cu gusa dubla, isi cunostea meseria; servea ajutat de doi baieti care se miscau repede. Dupa un an a lichidat localul, deschizand altul, nu departe de intersectia strazilor Eminescu si Toamnei, care avea si o gradina cu iarba deasa, tufe de trandafiri si copaci.

Bucataresele de acolo fierbeau ciorba de burta asa cum se cuvine, adica o noapte intreaga, gateau tuslama, tochitura, tocana si frigeau pe gratarul cu carbuni fripturi, patricieni, mititei, felii de ceafa de porc cu contur de grasime... La Mogosoaia, pe malul lacului, un fost tractorist luase „in locatie“, intocmai ca mandatarii din anii ’60, o bodega. Seara soseau acolo musterii din Bucuresti care apreciau mancarea suculenta – bucati mari de somn adus de la Tulcea – si erau ingaduitori cu igiena. Cate o masa ramanea ocupata pana se crapa de ziua, clientii luandu-si singuri dintr-o covata sticlele de vin si de apa, continuand petrecerea in linistea noptii intrerupta de oracaitul broastelor si de sforaitul tractoristului adormit pe un scaun.

Cu trasura pe Calea Rahovei

Facandu-mi-se dor de Calea Rahovei, m-am dus sa ma plimb pe stradutele din spatele blocurilor construite dupa demolarile din anii ’70. In inima cartierului, inspre hotarul cu Ferentarii, ramasesera casute cu gardurile varuite, case cu marchiza, curti cu zarzari si duzi. Piata Rahova isi pastra conturul. Langa locul unde intorcea altadata tramvaiul 7 am zarit o trasura cu cal inhamat si cu vizitiu – un tigan batran – asezat pe capra cu haturile in mana. M-am apropiat – ideea

unei plimbari cu trasura prin Rahova ma fascina –, intrebandu-l, ca pe taximetristi, daca e liber, urcand si asezandu-ma apoi pe bancheta cu perne moi. Vizitiul, neam de chirigii, trait in cartier, nu se indurase sa arunce trasura, ungandu-i din cand in cand rotile cu catran. O reparase si cumparase din Bolintin iapa care ne tragea si pe care o lauda ca pe un copil: „Daca ati sti, domnule, ce cuminte si ascultatoare este Pamela...“.

Fuga lui Petru Dumitriu

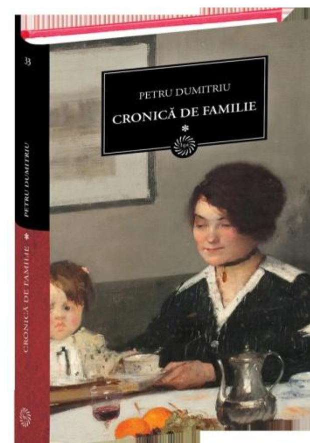

Intr-o zi din iunie sau iulie 1970 treceam pe Academiei alaturi de un scriitor in varsta care s-a desprins deodata precipitat, cu un „Asteapta-ma, te rog, putin!“, pentru a traversa si a tine calea unei perechi care mergea pe partea opusa a strazii, intre hotelul „Union“ si Biserica Dintr-o Zi. Perechea era formata dintr-un domn inalt, de vreo 48 de ani, imbracat cu o camasa cu maneca scurta si pantaloni de culoare deschisa bine calcati, si o femeie frumoasa, dezinvolta, distinsa. Afabil, firesc in gesturi – priveam cum ii intinde mana persoanei care il abordase –, omul de peste drum sugera o identitate de diplomat, putand fi atasatul cultural al unei ambasade occidentale, sau de roman stabilit in strainatate. Intors pe trotuarul unde ma lasase, scriitorul mi-a spus cu aerul ca imi dezvaluie o taina: „Asta e Pavel Chihaia!... Singurul om de care se temea Petru Dumitriu; singurul lui concurent real“.

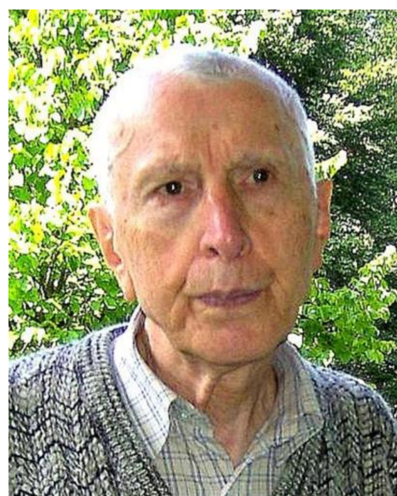
Nu stiam cine este Pavel Chihaia, spre deosebire de Petru Dumitriu, despre care auzisem atatea lucruri, dar de care nu citisem nimic. Aveam sa o fac, pe neasteptate, cateva luni mai tarziu. Cunoscusem pe culoarele unei reviste literare un tanar de seama mea care scria versuri, mecanic la Teatrul National, instalat pe atunci in Sala Odeon din Calea Victoriei si in cateva anexe din Pasajul Majestic. I-am facut si o vizita. Statea intr-o dependinta din pasaj a teatrului, pe locul careia s-a construit in anii ’80 un bloc, intr-o incapere in care se intra direct din strada, mobilata cu elemente de recuzita.

Am fost poftit sa ma asez pe o berjera frumos tapisata pe care sezuse probabil un actor care interpreta un rol de marchiz. Patul cu tablii aurite, un secretaire la care poetul isi scria versurile, doua scaune plusate si un fotoliu Empire fusesera menite, de asemenea, rampei. Lasat singur cat sa pregateasca o cafea, am zarit la picioarele berjerei un teanc de reviste si am luat una s-o rasfoiesc. Era un numar din „Steaua“ pe octombrie 1959 care se deschidea cu un fragment de roman de Petru Dumitriu. Dupa doua-trei pagini, desi era vorba in ele despre „ilegalisti“, ma uimeau claritatea si precizia textului, taietura impecabila a frazei; nu mai citisem niciun prozator roman care sa scrie in felul acela. Parca vedeam fostul bulevard Elisabeta, aflat la cateva sute de metri, intr-o seara de iarna din timpul razboiului, cu soldati, trecatori, vanzatoare de seminte, oameni intrand si iesind de la cinematograf...

Cand gazda a venit cu cafelele, discutia nu se mai lega. Mintea se intorcea la paginile citite. Am scurtat vizita, iar poetul, cu un gest de nabab, mi-a daruit revista. A doua zi intrebam in dreapta si-n stanga, rude, vecini, prieteni, daca nu au cumva in casa, in pod sau prin vreo debara, „Cronica de familie”.

In februarie 1960, dupa ce Europa Libera a anuntat ca scriitorul Petru Dumitriu s-a refugiat in Occident, impreuna cu sotia, trecand cu masina condusa de aceasta din sectorul sovietic al Berlinului in cel apusean – nu fusese inca ridicat zidul despartitor –, ziarele, radioul, televiziunea din Romania au pastrat o tacere desavarsita asupra acestui fapt. Dupa o saptamana sau doua, profesorii de limba romana din scolile medii – asa li se spunea liceelor – le cereau elevilor din ultima clasa, a zecea, aliniati la marginea bancii, sa deschida manualele de literatura la paginile despre Petru Dumitriu, sa le rupa, dupa care foile erau adunate in teanc pentru a fi arse sau distruse.

Pavel Chihaia s-a refugiat si el in Occident

In 1960, Petru Dumitriu avea 36 de ani si era cel mai important prozator roman din epoca. In 1956, la 32 de ani, fusese numit director al Editurii de Stat pentru Literatura si Arta, singura din tara cu acest profil,

instalata in cladirea fostelor Fundatii Regale „Regele Carol al II-lea“ de pe fostul bulevard Lascar Catargiu. Aici a venit intr-o zi din 1957 tanarul sculptor Nicolae Crisan si i-a comunicat secretarei ca Uniunea Artistilor Plastici il desemnase sa execute bustul lui Petru Dumitriu. Introdus in cabinetul directorial cu lambriuri din lemn de mahon, a ramas stupefiat: avea in fata un domn inalt si suplu, imbracat in frac, care i-a intins cordial mana si l-a poftit sa ia loc. In timp ce sculptorul ii vorbea despre scopul vizitei sale, ascultandu-l, Petru Dumitriu turna in doua boluri dintr-o sticla mata de Martell sau Ottard. Dupa aceea i-a spus:
– Dragul meu, nu ma indoiesc ca esti un om talentat, insa as prefera sa-mi faca bustul un artist consacrat; unul pe masura mea. Sper sa ma intelegi, sa nu te superi, hai sa bem amandoi un coniac si, cine stie, poate ne vom mai revedea...

Desi cu doi ani mai tanar decat Marin Preda, biografia lui Petru Dumitriu se deosebea radical de a celorlalti prozatori ridicati de noul regim, care, in cel mai fericit caz, terminasera liceul. El avusese o bursa Humboldt care ii ingaduise sa urmeze filozofia la Universitatea din München. Isi pregatea teza de licenta, cu un subiect despre teologul Jacob Boehme, cand, venind in tara, in vacanta, nu se mai putuse intoarce in Germania, dupa lovitura de palat de la 23 august 1944. Avea 20 de ani si debutase in „Revista Fundatiilor Regale“. In 1947 a publicat volumul de nuvele „Euridice” la aceeasi editura, unde, in luna decembrie, aparea un roman stralucit, „Blocada”, de peste 400 de pagini, semnat de Pavel Chihaia, un scriitor in varsta de 25 de ani. Peste putin timp, in 1948, romanul „Blocada” a fost retras din librarii si dat la topit. Autorul sau a refuzat orice colaborare cu regimul si orice concesie, activand intr-o organizatie anticomunista, nemaipublicand nicio carte de proza, desi a continuat sa scrie. Dupa ce a practicat meserii efemere, a devenit istoric de arta, iar in 1978 a ramas in Occident, stabilindu-se in orasul unde Petru Dumitriu studiase filozofia.

Tatal in temnita, fiul proletcultist

Petru Dumitriu s-a adaptat noilor conditii din tara inca din 1948. Era fiul unui ofiter superior a carui sotie provenea din nobilimea secuiasca. In 1945 incepuse o legatura sentimentala cu o femeie cu 24 de ani mai mare decat el, scriitoarea Henriette-Yvonne Stahl, de o frumusete distinsa, personaj monden interbelic, fosta iubita a poetului Ion Vinea. Era fiica unui francez alsacian, fost stenograf

al Senatului si stenograf personal al lui Iorga. Un frate al scriitoarei va ajunge sociolog, format la scoala lui Gusti, iar alt frate, vitreg, Serban Voinea, activase in Partidul Social-Democrat. Numit ambasador la Berna in timpul razboiului, nu a mai revenit in tara.

Numele lui Petru Dumitriu este legat de abominabilul roman „Drum fara pulbere", imn epic de peste 700 de pagini consacrat Canalului Dunare – Marea Neagra, care a inghitit sute de vieti omenesti. Autorul nu pomeneste insa nimic despre munca de ocnasi sau de sclavi a detinutilor de la Canal ***(foto)***, ca si cum acestia nu ar fi existat acolo. Inainte de acest roman aparut in 1951, publicase o nuvela, „Vanatoare de lupi", „lupii" fiind partizanii anticomunisti care luptau cu arma in mana impotriva regimului si a ocupantului sovietic. Pe cand Petru Dumitriu tiparea aceste carti si scria nenumarate articole in ziare si in reviste, tatal sau se gasea in temnita. In Romania anilor '50, ginerele lui Sadoveanu facea inchisoare politica pe cand socrul sau detinea functia de sef al Statului. Fratii unor ministri in functie erau la Canal (al lui Atanasie Joja, de exemplu) sau in inchisoare: fratele ministrului de externe, Grigore Preoteasa, sau al ministrului culturii, Constanta Craciun; ambii legionari.

Afectat de „glaciatiune"

In 1953, dupa moartea lui Stalin ***(foto),*** eroarea s-a atenuat, reducandu-se arestarile, condamnarile si deportarile. Au fost sistate lucrarile la Canal, definit oficial „o eroare economica majora". Au disparut imediat din circuitul public carti, picturi, lucrari componistice platite si premiate cu mari sume de bani, in frunte cu romanul „Drum fara pulbere", cu poemul lui Mihai Beniuc „Cantec pentru tovarasul Gheorghe Gheorghiu-Dej" si cu „Cantata pentru Stalin" de Anatol Vieru.

In 1956, profitand de apogeul „dezghetului", Petru Dumitriu a publicat trilogia „Cronica de familie", de circa 1500 de pagini, o carte cum nu mai avusese literatura romana, menita sa ramana cea mai vasta si expresiva constructie epica

de la noi. O editie restransa, intr-un singur volum, a aparut tot atunci la editura pariziana Seuil, in versiune franceza, prilej pentru un critic din epoca, Raymond Jean, sa spuna ca autorul este „un Balzac trecut prin Proust“ care isi trateaza personajele „en grand écrivain“.

La un an dupa refugierea in Occident si stabilirea la Frankfurt, in Germania Federala – spre marea sa dezamagire Franta ii refuzase asezarea pe teritoriul ei –, in primul sau roman publicat in exil, tot la Seuil, „Rendez-vous au Jugement dernier”, Petru Dumitriu va face teoria perioadelor de „dezghet“ si „reinghet“ specifice regimurilor instalate de rusi in Europa Rasariteana. Fusese afectat el insusi de noua „glaciatiune“, consecinta a esuarii insurectiei anticomuniste din Ungaria, respectiv, a retragerii trupelor sovietice din Romania. In 1958, Petru Dumitriu resimtise adversitatea noului ideolog-sef al partidului, Leonte Rautu, si pe aceea a lui Mihai Beniuc, presedintele Uniunii Scriitorilor. Isi pierduse postul de director de editura. S-ar putea sa-l fi costat scump protectia lui Miron Constantinescu (Diocletian Sava, in roman), descris cu vizibila simpatie in „Intalnire la Judecata de Apoi”, ca un om cultivat si flexibil. In prima pagina din carte este pomenita cu numele sau real, Sulamita, sotia lui Miron Constantinescu, care, un deceniu mai tarziu, va sfarsi casapita cu un satar de propria-i fiica, bolnava mintal. Miron Constantinescu ***(foto sus)*** se prabusise in 1957, dupa ce, impreuna cu alti cativa „hrusciovisti“, incercase sa-l rastoarne pe Gheorghiu-Dej de la putere. In romanul lui Petru Dumitriu, printr-o savuroasa gaselnita onomastica, Rautu devine Malvolio, iar Beniuc, caruia scriitorul ii spunea cu martori de fata: „Urca-te pe scaun ca sa-ti trag doua palme“, poarta numele de Gherasim Nitelus. Alfred Anania are datele lui Iosif Chisinevschi, Antonie Iorgovan pe ale lui Gheorghe Apostol, Vasile Morcovici pe ale ministrului Sanatatii din anii ’50, Voinea Marinescu...

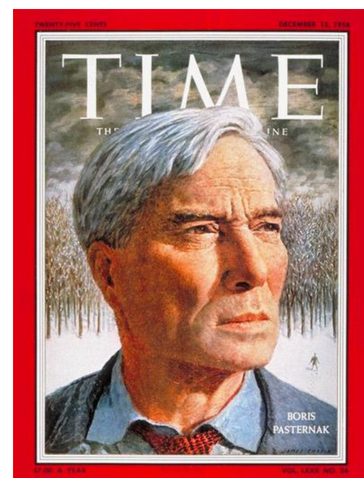

Ion Vinea isi descria prietenul drept un individ abject

Desi in 1956 si 1959 Petru Dumitriu fusese in Franta, nu i se aprobase usor o calatorie de documentare in

Ungaria, Cehoslovacia si Germania Rasariteana, in februarie 1960, impreuna cu noua sa nevasta, Irina Medrea, fosta sotie a unui istoric, o femeie inalta si frumoasa, cu care forma o pereche stralucita. Ceruse sa i se puna la dispozitie pentru voiajul sau o masina de calitate si primise din parcul auto al Stapanirii un Buick. Isi pregatise minutios fuga, vanzand tablourile si mobila din casa, preschimband banii in cocosei. Intrucat lucra la romanul „Biografii contemporane", din care provenea fragmentul aparut in „Steaua", avusese acces la Arhiva Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Roman, unde rasfoise dosarele celor ce luptasera de partea comunistilor in Razboiul Civil din Spania; nu intamplator un personaj din „Intalnire la Judecata de Apoi" usor de identificat este Valter Roman.
Considerat om de incredere al regimului, Petru Dumitriu ajunsese in felul acesta sa cunoasca multe amanunte compromitatoare din biografia unor oameni din varful piramidei politice. Luase cu el manuscrise si insemnari.

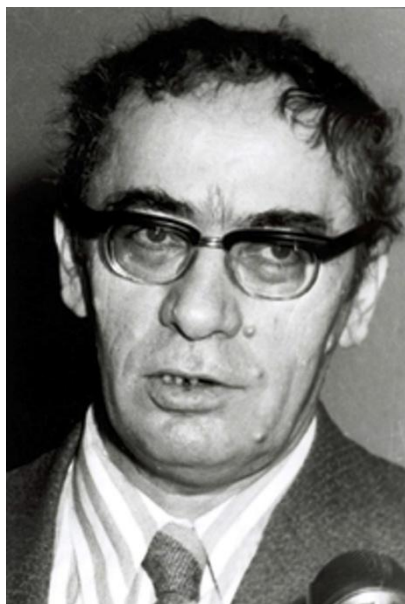
Odata ajuns in Occident, de la microfonul Europei Libere, dezvaluise aspecte concrete, cu detalii precise, despre trecutul si felul de viata al unor fruntasi comunisti, necrutandu-l nici pe Gheorghiu-Dej.
Represaliile nu au intarziat si au fost pe masura, intemnitandu-i-se parintii, sora, care era medic, fiica, de zece luni, ramasa zalog la Bucuresti, fiind internata intr-o casa de copii. Au fost inchisi atat Henriette-Yvonne Stahl ***(foto stanga)***, cat si Ion Vinea, aproape un an. Fosta sa sotie a redevenit libera dupa ce a aparut in „Glasul Patriei", fituica de propaganda destinata romanilor din exil, un articol in care afirma – minciuna sfruntata – ca fusese „negrul" lui Petru Dumitriu, autorul real al cartilor sale. Intr-un pamflet, Ion Vinea isi descria fostul prieten drept un individ abject; escroc literar.

De ce n-a avut Petru Dumitriu soarta lui Pasternak
In 1962, la un an dupa „Intalnire la Judecata de Apoi", aparea, tot la Seuil, „Incognito", cea mai buna carte publicata de Petru Dumitriu in exil, apreciata ca unul dintre romanele remarcabile ale secolului XX. Cu toate acestea, autorul nu a devenit un nou Pasternak, al carui „Doctor Jivago" fusese

tiparit in milioane de exemplare si tradus in numeroase limbi, beneficiind si de o ecranizare antologica; nici un Soljenitan avant la lettre. Petru Dumitriu sosise intr-un Occident profund marxizat, intr-o epoca de criza si decadere a romanului. In 1964, in „L'Extrème Occident", transpareau amaraciunile si dezamagirea traite in „lumea libera", iar in 1980 ii marturisea unui preot catolic cu care corespondа ca tirajele cartilor sale nu mai depasesc 1000-2000 de exemplare.

Sotia il parasise, plecand in America de Sud impreuna cu fiica recuperata in 1964 si cu aceea nascuta ulterior refugierii sale. Din Germania, Petru Dumitriu se stramutase in Franta, la Metz, alaturi de o doamna frantuzoaica, alaturi de care va trai, fara sa se casatoreasca, pana la obstescul sau sfarsit, in 2002, cu cateva zile inainte de a implini 78 de ani.

Tunsoarea „Cicero", adoptata in semn de omagiu de Marin Preda

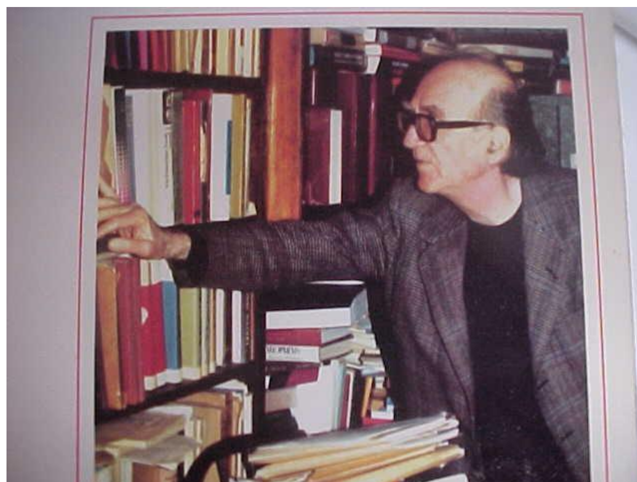
La inceputul anilor '90 a venit de doua ori in vizita in Romania, unde in 1993 i se retiparise „Cronica de familie" intr-un tiraj de cateva zeci de mii de exemplare. In 1988 publicase una dintre ultimele-i carti, „La femme au miroir", un scurt roman cu tuse plastice, picturale, baroce, ambientat in parte la Targu-Jiu, orasul adolescentei sale. Protagonista, o romanca trecuta prin multe experiente si tribulatii, ajunge in cele din urma, cu pretul unor compromisuri, in Apus. Fina, ironica, usor ostenita, revine si aici arsura dezamagirii.

Petru Dumitriu isi daduse masura la 32 de ani, prin „Cronica de familie", carte neegalata de niciunul dintre numeroasele sale romane, vreo 20, scrise in strainatate. Aparuta in 1956, reeditata in 1958, aceasta capodopera a disparut in 1960 din circuitul public. Putini dintre cei ce au astazi sub 60 de ani au citit-o. Omul care se pusese fara rezerve in slujba regimului comunist a impartasit soarta emulului sau din tinerete, Pavel Chihaia, care alesese demnitatea refuzului.

In anii '60, initiatii isi treceau din mana-n mana, cu voluptatea fructului oprit, romanul cu cheie „Intalnire la Judecata de Apoi", introdus in tara pe diverse cai. Soferii unor personaje din carte se strigau intre ei pe numele dat acelora de autor: „Ba, Nitelus, ia trage-ti Volga mai la dreapta...". Amintirea lui Petru

Dumitriu era mitica; legendara. Ii erau evocate perechea de buldogi plimbati in lesa, partidele de tenis, tunsoarea „Cicero“, adoptata imediat si de Marin Preda, vesta sidefie, cravatele gris-perle, primele mari acordate angajatilor editurii, mesele de la „Athénée Palace/ Unde noua mult ne place“, bacsisurile boieresti lasate acolo, fronda, aplombul, replicile sale celebre, butadele...

Dusmania exilului

Pe cand eram student, la inceputul anilor ’70, profesorul Alexandru Balaci, care ii fusese colaborator apropiat, imi spunea ca Petru Dumitriu putea scrie pana la 60 de pagini pe zi si sa bea o lada de bere germana, bautura sa preferata, la vagon-restaurant, in decurs de doua ore, cat dura drumul cu acceleratul de la Bucuresti la Sinaia. Apoi amintirea i s-a estompat. Cine mai stie astazi ca Doina Zevedei din „Cronica de familie”, ziarista si fiica de bacan cu pravalie la Piata Chibrit, trecuta de 80 de ani, a fost marea si zadarnica sa iubire din tinerete?...

Nu numai pentru pacatele sale indenegabile, dar si pentru ca dezvaluise in „Cronica de familie” aspecte inavuabile din viata protipendadei interbelice (in Ghighi Duca, de pilda, este usor de recunoscut un Ghica detracat si cocainoman), emigrantii romani din Paris i-au purtat o dusmanie necrutatoare, care nu a exclus molestarea fizica.

Auzind ca urmeaza sa fie publicat cu primul sau roman scris in strainatate la Gallimard, cea mai mare editura franceza, exilatii l-au delegat pe Mircea Eliade ***(foto sus)***, tiparit tot acolo, sa intervina pe langa director ca sa i se rezilieze contractul. Dupa ce i-a ascultat pledoaria, Gaston Gallimard a zis:

– Prea bine, domnule Eliade, Petru Dumitriu nu va mai aparea la noi, dar sa stii ca pe scaunul pe care stai acum a stat el in urma cu o ora si a vorbit despre dumneata cu o admiratie cum nu mi-a mai fost dat sa aud.

De la „Literaturnaia Gazeta", la „Gazeta literara"

ЛИТЕРАТУРНАЯ ГАЗЕТА

№5

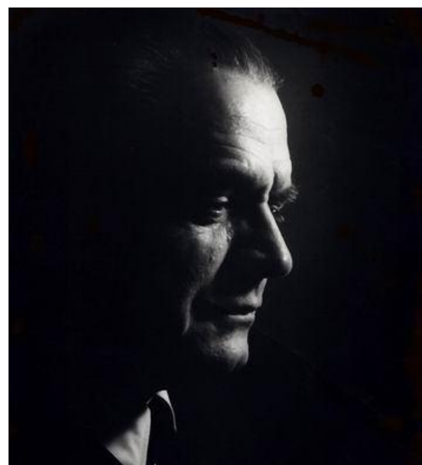
СВОИ КАДРЫ БЛИЖЕ

Битва с рубильником и поросятами

Саперу

Непреложность воссоединения

Атunci cand regimul s-a hotarat sa infiinteze un saptamanal literar, ideologii sai nu si-au batut capul sa-i gaseasca un titlu, intreband doar cum se numea publicatia cu acel profil de la Moscova. „Literaturnaia Gazeta". Au tradus denumirea si asa a inceput sa apara la Bucuresti, in martie 1954, „Gazeta literara". Director era Zaharia Stancu ***(foto jos)***, cumuland functia cu aceea de director al Teatrului National. In toamna anului 1955, la o consfatuire a conducerii Uniunii Scriitorilor, unde Gheorghe Apostol reprezenta partidul, Zaharia Stancu i s-a plans acestuia ca, desi „Gazeta literara" are un tiraj de 23.000 de exemplare si este apreciata de cititori, revista duce lipsa de un sediu corespunzator.

Peste cateva luni i se repartiza etajul imobilului de pe Bulevardul Ana Ipatescu 15, cladire care ii apartinuse lui Edgar Auschnitt, fratele industriasului, deopotriva cu mobila din cabinetul directorial: birou lung de aproape patru metri, negru ca abanosul, dintr-un lemn de esenta tare, sculptat, acoperit cu un cristal gros de doua degete, cu un jilt de aceeasi culoare, impodobit cu dalta, o masa de consiliu inconjurata de scaune... Incaperea avea usi capitonate, alta pereche de usi, care despartea ferestrele, dand intr-un balcon de fier forjat, cu vedere spre castanii din mijlocul bulevardului. Perdele lungi cu draperii plusate, dense ca o cortina, stavileau vuietul strazii si – vara – caldura de afara.

Colaborarea la o revista, cat un salariu de medic primar

Din octombrie 1968, aparea, in locul „Gazetei literare" de opt pagini, „Romania literara", o revista cu 32 de pagini frumos ilustrata, machetata modern, unde peste cateva luni, in rubrica sa Breviar, Serban Cioculescu ***(foto stanga)*** purta o polemica sub

forma de dialog epistolar cu un medic psihiatru despre autismul lui Eminescu, intr-un limbaj curtenitor, chiar ceremonios, preopinentii adresandu-se unul altuia cu domnule. Constantin Noica ***(foto dreapta)*** detinea, la randul sau, o rubrica saptamanala in „Romania literara“ in care tiparea fragmente dintr-un manuscris care constituise un cap de acuzare intr-un faimos proces din 1959 soldat cu condamnarea sa la ani grei de inchisoare...

Doua pagini de revista intitulate „Ce e nou in literatura...“ erau alocate traducerilor, ingrijite de poetii Leonid Dimov si Marcel Mihalas, redactori la sectia Externe. Generozitatea lor a facut sa-mi dea sa alcatuiesc acele pagini intr-un numar din iunie 1971 consacrat Luxemburgului.

Pe atunci, poezia, inclusiv traducerile, era foarte bine platita de reviste si edituri. La curent cu tarifele, am ales anume poezii cat mai scurte, stiind ca o poezie de cateva versuri era remunerata la fel cu una de 40 de versuri; abia de la acest numar suma se dubla. O bucata de proza scurta, textul unui interviu, succinta prezentare a fiecarui poet, numita chapeau in limbajul redactional, sporeau numarul banilor pe care aveam sa-i primesc la zece zile dupa aparitia revistei. Intr-o luni de la sfarsitul lui iunie 1971, insotit de cel mai bun prieten, fost coleg de liceu, asteptam sa se deschida ghiseul la care se plateau colaborarile la publicatiile Uniunii Scriitorilor – cealalta casierie din subsolul Uniunii fiind pentru imprumuturi, ajutoare si drepturi de autor. Nadajduiam sa primesc 1.200-1.300 de lei. Inainte sa semnez, pe stat, am citit in dreptul numelui meu: 1.800 de lei. Era cat un salariu de medic primar!

Pranzuri de afaceri cu franceza caznita

Urandu-i in gand sanatate doamnei Fianu, care stabilea sumele cuvenite colaboratorilor „Romaniei literare“, am iesit cu prietenul meu, oprindu-ne pentru o clipa de reflectie sub castanii de pe trotuarul Soselei Kiseleff.

Despartita de zidul care limita la nord curtea Uniunii, exista alta, de cateva ori mai mare, cu gazon, gard viu si o cladire de doua-trei etaje din caramida aparenta cu garsoniere si apartamente construita de Banca Nationala in perioada interbelica, servind initial de camin salariatilor sai. Functiona ca hotel fara firma pentru oameni de afaceri si industriasi straini care preferau sa locuiasca aici decat la „Athénée Palace“ ***(foto stanga)***, „Lido“ sau „Ambasador“. Pe langa barul si restaurantul de la parter, exista pe un petic de peluza, in spate, o gradina cu mese protejate de umbrele viu colorate si vedere spre linistita strada Daniceni.

Ma ispitea gandul sa mergem acolo, insa era riscant, fiind vorba de un „local cu circuit inchis“, asa incat am oprit un taxi, cerandu-i soferului sa ne duca la „Bucur“ ***(foto dreapta)***, peste Dambovita acoperita pe atunci cu piatra cubica intre Opereta si Piata Unirii (pe spatiul actualului pod peste rau era un sens giratoriu cu fantana arteziana in mijloc inconjurata de lalele si gladiole).

In gradina la „Bucur“, cateva femei tinere arborau moda acelei veri: fuste gipsy stranse pe talie, lungi, cu buline negre sau rosii pe fond alb, sugerand niste gargarite imense. La o masa dubla, langa a noastra – sapte-opt barbati, unii in costume de culoare inchisa, nepotrivite cu vremea destul de calduroasa; unul dintre ei vorbea, caznit, frantuzeste, ajutandu-se cu mainile, completat de o doamna, probabil interpreta, care ii ducea discret fraza la capat sau o reformula. Era un „pranz de afaceri“ cu angajatii unui minister sau ai unei intreprinderi de comert exterior si „parteneri“ occidentali.

Friptura de iepure pentru mine si creier pané pentru amicul meu

Am iesit de la „Bucur“ pe la ora 3 dupa-amiaza. Intrucat ramasesem singur in Bucuresti, gaseam firesc sa iau si masa de seara in oras, invitandu-mi, de asemeni, prietenul. Ne-am intalnit la ora 7, pornind iar spre Sosea. Dupa un ceas de plimbare intram in curtea restaurantului „Doina“ ***(foto stanga),*** traversand vasta braserie in aer liber, pentru a ajunge in gradina din latura de miazazi a

localului, cu doar cateva mese, unde era liniste si racoare intretinuta de arbori si de iedera deasa catarata pe spaliere. I-am cerut chelneritei cu sortulet apretat impecabil mai intai hors d'oeuvre, paine prajita, o sticla de Merlot sau de Cabernet, pahare separate pentru apa, apoi friptura de iepure pentru mine si creier pané pentru amicul meu.
Se aprindeau becurile cu lumina difuza cand a sosit platoul oval de alpaca pe care erau asezate cateva sorturi de mezeluri, sardele, cuburi de unt, felii de Camembert si de cascaval Dobrogea ornate cu rosie si ardei gras... Am despaturit servetul imaculat de bumbac, asezandu-mi-l pe genunchi si am inceput sa mananc cu coatele strans lipite de corp, asa cum invatasem de la domnul Paleologu, care imi povestise ca elevele din pensioane erau obligate sa tina in timpul mesei cate o carte la fiecare subsuoara pana ce deprindeau pozitia corecta si nu le mai scapau pe jos. Pe la 11.30, dupa cea de a doua sau a treia sticla de vin, am comandat cafele, coniac si nota. Pe cand ne ridicam, la miezul noptii, langa ultima dintre mesele ramase ocupate – un barbat cu chelie insotit de o femeie – aparusera ca din pamant un violonist si un acordeonist. Auzeam in urma noastra, sotto voce:

Ce frumoasa este viata,

Cand te-apuca dimineata,

Dimineata la Sosea Cu nevasta altuia...

Nimic nu anunta noua glaciatiune
Pe Kiseleff era racoare, treceau automobile si se plimbau cateva perechi. Ezitam daca sa fac semn unui taxi sau sa continuam mersul pe jos macar pana in Piata Romana, cand o Volga a incetinit si a oprit langa noi. Radioul din masina era deschis; se transmitea programul de muzica de café-concert dintre miezul noptii si ora 1 dimineata – canta Grigoras Dinicu ***(foto)***.
L-am rugat pe sofer sa mareasca putin volumul, iar dupa ce am intrat pe Calea Victoriei – sa faca la stanga pe

langa teatrul de revista si sa opreasca in coltul strazii, fara a inchide insa aparatul de taxat. Am mai ramas vreo 20 de minute in masina, fumand si ascultand muzica, intrebandu-ma daca sa intram sau nu si in gradina restaurantului Casei Scriitorilor aflata la doi pasi. Petrecusem ziua placut, Bucurestiul era un oras frumos, iar viata putea fi agreabila. Nu banuiam, asa cum nu putea banui nimeni, ca peste cateva zile avea sa se produca din senin un fenomen funest: inceputul noii glaciatiuni (formula lui Petru Dumitriu). Nimic nu-i sugera apropierea. Resortul care l-a declansat s-a numit „Tezele din iulie“, cu sinonimul „Mica revolutie culturala“.

Ceausescu a stat 40 de zile in China, Coreea, Vietnam si Mongolia

La sfarsitul lunii mai din 1971, Ceausescu a plecat intr-o vizita de aproape 40 de zile, cea mai lunga din cariera sa de sef de stat, in China, Coreea de Nord, Vietnamul de Nord si Mongolia. Era o calatorie careia nu-i dadea nimeni importanta, cu atat mai mult cu cat Ceausescu nu fusese inca intr-o capitala importanta din Occident.

De pe vremea lui Gheorghiu-Dej, delegatiile la nivel inalt care mergeau in Apus erau conduse de premierul Maurer – acesta fusese in 1964 la Paris, apoi la Bonn, Viena si Roma –, insotit de ministrul de Externe Corneliu Manescu. Delegatiile cu scop economic trimise in Apus, de unde Romania facea importuri masive, aveau in componenta specialisti, iar in frunte pe Alexandru Barladeanu, autentic doctor in economie, sau pe Gheorghe Gaston Marin, ambii vicepresedinti ai Guvernului.

Atunci cand Ceausescu a purces spre Asia, insotit de nevasta si de cativa fruntasi din partid, trecusera aproape trei ani de la punctul culminant al „dezghetului“, care constituise si momentul apoteozei sale: neparticiparea Romaniei la invadarea Cehoslovaciei in august ’68. In acest rastimp nu se petrecusera in tara schimbari politice semnificative. Ceausescu marginalizase doi lideri din echipa lui Dej: pe Gheorghe Apostol si pe Alexandru Barladeanu.

Intalnirea activistilor cu melancolia

Apostol fusese exoflisit din Biroul Politic pe temeiuri

„morale“: divortase si se recasatorise cu o femeie mai tanara. Intrucat fosta sa nevasta purta numele, de fata, de Codreanu, Securitatea a lansat zvonul stupid ca era fiica lui Corneliu Codreanu. Despre Barladeanu ***(foto stanga)***, intrat cu Ceausescu in conflict pe motive de strategie economica, a pornit din acelasi izvor o alta ineptie: aceea ca, la Breaza, crestea porci din vanzarea carora castiga sume mari de bani. Multi membri de partid trecuti de 50 de ani, nostalgizati de trecerea lui Apostol ***(foto jos)*** pe linie moarta – Barladeanu era mai degraba un tehnocrat –, constatau cu mahnire ca lumea lui Dej, implicit a lor, apusese. Era intalnirea activistilor cu melancolia.

Ca nu se schimbase nimic nici in politica externa a lui Ceausescu de „distantare de Moscova si deschidere fata de Occident“, formula standard a presei apusene, reiesea si din faptul ca Europa Libera devenise un post de radio benign, ascultat cu ferestrele deschise, indeosebi pentru emisiunile de muzica rock ale lui Cornel Chiriac, programele-magazin si articolele traduse din marile ziare europene si americane. Postul de bruiaj de pe Soseaua Bucuresti-Ploiesti, infiintat in timpul razboiului, nu mai avea paza, iar sarma ghimpata care-l inconjura incepuse sa rugineasca. Mergand la o familie din Bucuresti care mai avea si alti musafiri, intr-o seara, poetul Cezar Ivanescu nu pricepea de ce i se pare foarte cunoscuta vocea unui oaspete, pana i s-a spus ca domnul respectiv este un redactor al Europei Libere sosit in Romania ca sa-si revada rudele si prietenii.

Ce are Pacea din Snagov cu Imre Nagy

Ajungand la Snagov-Parc, am ramas surprins sa gasesc larg deschise portile de sarma impletita care impiedicau accesul pe aleea spre fostul palat al printului Nicolae, astfel incat am putut privi de aproape, de pe uscat, cladirea aceea, radioasa in lumina soarelui, evocand un colt lusitan, pe care nu o contemplasem pana atunci decat de pe apa.

Acolo avusesera domiciliu obligatoriu sase luni, din noiembrie 1956 pana in aprilie 1957, fiica, ginerele si colaboratorii apropiati ai fostului premier maghiar Imre Nagy, care declansase insurectia anticomunista din Ungaria. El statuse cu sotia si cu cei doi nepoti pana la reintoarcerea la Budapesta, unde avea sa fie judecat, condamnat si executat, in 1958, la o distanta de cativa kilometri, in

incaperile redactiei revistei cominformiste „Pace trainica“, mutata ulterior la Praga. Putini mai stiau la sfarsitul anilor ’60 de unde provine denumirea micului complex hotelier si a restaurantului „Pacea“ de la Snagov. Tot hotel ajunsese, pe celalalt mal al lacului, si fosta casa de odihna a fostei Uzine de Gaz si Electricitate din Bucuresti, o cladire din lemn cu foisor si etaj, acoperita cu stuf precum casele din Delta, asezata intr-un luminis de stejari, prevazuta cu debarcader si ponton, proiectata de arhitectul Octav Doicescu.

Prostituata catre primar: „Ai luat pensia, mosulica?”

Pana si atmosfera Pietei Palatului, spatiul simbolic al Puterii, era alta pe atunci. O traversasem ani la rand, cu ghiozdanul in spate sau cu servieta in mana, in drumul de ducere si de intoarcere de la scoala. In ianuarie ’61 intram nestingherit in curtea fostului palat regal, pustie, pavata cu piatra cubica, unde zburau stoluri de porumbei la joasa inaltime. Piata Palatului era pururea pustie, cu rari pietoni si cateva masini in parcarea hotelului „Athénée Palace“; un loc vast si frigid, delimitat de cladirea alba, solitara, a Comitetului Central. Chiar si in zilele de inceput de octombrie, cu lumina blanda si nori navigand in deriva pe cerul curat, duhul acela rece persista. Se estompase la finele anilor ’60, cand o strabateau, vara, femei cu rochii inflorate si turisti cu aparate de fotografiat sau grupuri coborate din autocare...

In scuarul din fata Ateneului, unde aparuse intre timp statuia lui Eminescu, pe la scapatat, asezata pe o banca, o fosta pensionara a Crucii de Piatra aruncata-n strada cu decretul din 1949, care batea spre 45 de ani si rupea binisor frantuzeste, isi pandea prada: vreun comis-voiajor mai in varsta, pe care-l agata prefacandu-se ca il intreaba cat e ceasul sau pe unde vine o anumita strada. Ii explica, dupa ce intrau in vorba, cu un glas obidit, ca este o „fosta“; o aristocrata expropriata si ostracizata de comunisti.

Tinerele sale colege de breasla lucrau pe fata, direct, fara istorii siropoase. Intr-o seara din ’69 sau ’70, primarul de atunci al Capitalei, Dumitru Popa, un sexagenar cumsecade care le repartizase apartamente catorva scriitori tineri fara casa, si-a lasat soferul sa-l astepte in masina si a coborat in night-clubul din subsolul de la „Athénée Palace“ ca sa bea un whisky sau un coniac, asezandu-se pe un scaun de la bar. O profesionista a amorului tarifat scotea o tigara din poseta. Amabil, primarul i-a intins flacara brichetei sale. Nestiind cine este, surprinsa de politetea barbatului cu par alb, femeia l-a intrebat: – Ai luat pensia, mosulica?

Incepe ascensiunea Daciei

In 1970, cativa anonimi au pus bazele unui experiment financiar: participantul trebuia sa trimita prin mandat postal 125 de lei la o adresa. Dupa o saptamana sau doua primea, prin cinci mandate a cate 125 de lei, suma de 625 pe care trebuia s-o expedieze, la randul sau, la alte cinci adrese, urmand sa-i vina acasa pe aceeasi cale 2.525 de lei. In prima faza, toti participantii au primit cei 625 de lei, dupa care nu au mai primit nimic. Pierdusera fiecare 125 de lei si alti 25 cu expedierea. Autoritatile nu au aratat niciun interes acestei „inginerii“ financiare. Nu s-a intreprins vreo ancheta, nimeni nu a fost luat la intrebari. In acelasi an, regimul a lichidat mandatarii care primisera in locatie bodegi, bufete, birturi, cabane, cofetarii... Era o forma de comert semiprivat, aparuta, zice-se, din initiativa premierului Maurer, la un deceniu dupa ce disparusera ultimii negustori, meseriasi si taximetristi particulari. Vreme de doi ani, localurile mandatarilor fusesera pline de clienti. Ii pomeneau si lautarii in cantecele lor: „...Ma fac mandatar/ Si-am sa-mi iau o Volga neagra, sa trec la volan/ Sa vedem cine-ndrazneste sa-mi zica tigan“.
De cativa ani, oamenii Ocarmuirii umblau in Mercedesuri sau in Fiaturi 2300 si 125, insa Volga neagra – o mai foloseau dregatorii din provincie si Getaxul – ramasese simbolul Puterii. Regimul facea insa caz de noua masina fabricata pe licenta Renault – Dacia. Afland ca Romania vrea sa produca masini, mai multe concerne de automobile isi prezentasera ofertele. Volkswagen venise cu facilitati ispititoare pentru reproducerea popularului tip 1200, folosit, de altfel, de echipajele de la Circulatie ale Militiei, cu conditia ca viitoarea uzina sa fie amplasata la Timisoara, iar o parte dintre muncitori sa fie angajati din randurile svabilor. In final, alegerea a fost determinata politic, cu prilejul vizitei generalului De Gaulle din 1968.

Cafea si tigari de la ajutoare

In mai 1970, dupa multe zile ploioase, un val de inundatii devastatoare s-a abatut asupra tarii, cele mai naprasnice fiind cele din Transilvania. La Satu Mare se pastreaza pe zidul unei case de la

intrarea in oras un semn marcand nivelul la care ajunsesera apele: peste un metru si jumatate. Au pierit multi oameni atunci, intre care si militari in termen trimisi sa-i salveze pe sinistrati. S-au adunat colecte mari de imbracaminte, incaltaminte, lenjerie si paturi, iar la CEC s-a deschis Contul 2000, zis si „Contul omeniei". Ajutoarele sosite din strainatate erau impresionante. Donatiile unor firme si societati straine cu sediu la Bucuresti sau cu interese comerciale in Romania sugerau, totodata, dimensiunea schimburilor cu Occidentul. Vreme de cateva saptamani s-au vandut in tutungerii tigari americane trimise ca ajutoare. Cutii de Nescafé si de sardele, flacoane de colonie Atkinson, pachete de lame Gillette au ajuns pana pe rafturile unor cooperative satesti, alaturi de sticle de lampa, colaci de sarma si seceri.
In 1968, o multime coplesitoare a urcat Dealul Patriarhiei in noaptea de Inviere. Oameni cu lumanari aprinse, iesiti de la alte biserici, puteau fi vazuti pe strazi pana in zori, intorcandu-se acasa de la slujba. O asemenea afluenta nu mai existase de la Pastele din 1953, care cazuse pe 5 aprilie, exact la o luna dupa moartea lui Stalin. In ajun, la Prohod, preoti si credinciosi inconjurasera dupa randuiala bisericile, procesiuni, icoane si prapuri desfasurandu-se iarasi pe strazile Bucurestiului. Dupa prabusirea regimului comunist, istoricii au dat la iveala un memoriu trimis in 1968 lui Ceausescu de catre Patriarhul Justinian care ii solicita sa nu se lucreze in lunea si martea de dupa Inviere, zilele respective urmand sa fie recuperate ulterior de salariati. Patriarhul nu a primit niciun fel de raspuns la memoriul sau.

Vorba necugetata a lui Beniuc

Perceptia intelectualilor asupra „dezghetului" era optima, chiar cu puseuri de entuziasm. Pana si cei trecuti prin inchisorile politice ii recunosteau lui Ceausescu o calitate indenegabila – nationalismul. Istorici, filologi, medici de renume predau iar in universitati sau lucrau in institute de cercetare. Pana sa-l rapuna fulgerator un infarct, Vladimir Streinu, fost detinut si deputat taranist, fusese directorul Editurii Univers. Prietenul sau Serban Cioculescu, care supravietuise in anii '50 vanzandu-si cartile, era director general al Bibliotecii Academiei si preda la Universitatea din Bucuresti. Tot acolo preda si istoricul Constantin C. Giurescu, fost ministru si rezident regal pe vremea lui Carol al II-lea, trecut prin inchisoarea de la Sighet. Dintre scriitorii studiati in manualele scolare, starurile proletcultismului – cu exceptia unor reciclati – cazusera in dizgratie. Expirarea reiesea si din faptul ca disparusera din ziare, reviste si librarii. Fostul presedinte al Uniunii Scriitorilor,

Mihai Beniuc, scapase in zilele entuziasmului antisovietic din august ’68 o vorba necugetata: „O sa-i vedeti voi iar pe cazaci la Bucuresti!“.

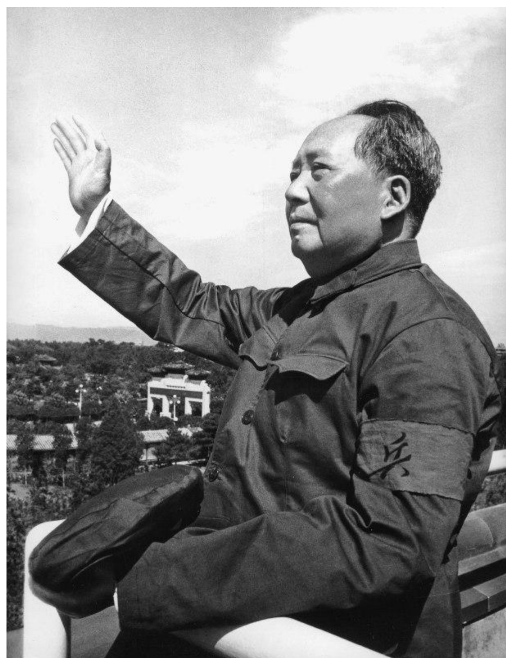
„Clipa, stai, opreste-ti zborul!/ Se pravale compresorul“

Dan Desliu ***(foto)***, laureat de trei ori consecutiv al Premiului de Stat (distinctie disparuta), autor al celebrului distih: „Clipa, stai, opreste-ti zborul!/ Se pravale compresorul“ si coautor la textul imnului de stat („Infratit fi-va vesnic al nostru popor/ Cu poporul sovietic eliberator“), isi amintise ca era de formatie actor; absolvise Conservatorul de Arta Dramatica si urcase doi ani pe scena. Fusese distribuit in rolul unui capitan de Militie „sub acoperire“, intr-un film in care Stefan Iordache intruchipa un tanar infractor pagubos. Desliu devenise realizatorul unei emisiuni saptamanale de televiziune, „Steaua fara nume”, menita sa descopere noi interprete si interpreti de muzica usoara. Aparea in unele seri, insotit de doua-trei tinere care aspirau sa devina soliste, in restaurantul Casei Scriitorilor. Unii il invidiau pentru bravada si anturaj, insa in buzele pleostite, in cearcanele vinete si-n ochii ficsi, goliti, de papusa mecanica, i se citeau infrangerea si dezamagirea.

Evolutia cultului personalitatii

Existau poeti care le inchinasera versuri, succesiv, regelui Carol al II-lea, maresalului Antonescu, lui Stalin, lui Gheorghiu-Dej si i-ar fi afierosit oricand o oda si lui Ceausescu, insa cultul personalitatii fusese suit in pod. Tot ce le ramanea era sa il elogieze intr-un articol de ziar, reproducandu-i fraze dintr-o cuvantare, si sa-i trimita cu dedicatii lingusitoare, lungi cat o predoslovie, volumele, laudandu-se apoi, „en petit comitet“, cu cartea sa de vizita si cu cele doua-trei cuvinte de multumire batute la masina pe verso. Atunci cand devenea irepresibil, avantul encomiastic putea sa se manifeste si oral: asteptam, intr-o zi din primavara anului 1971, liftul, la etajul intai din cladirea Televiziunii, cand s-a deschis usa unei sali de proiectie si a aparut pe palier criticul de arta Ion Frunzetti, urmat de cateva persoane carora le marturisea in gura mare ce gust estetic imbatabil are Ceausescu! Trebuind sa aleaga intre o lucrare de Grigorescu si alta de Andreescu – optase fara

ezitare pentru al doilea pictor.
Se pare ca opera lui Andreescu purta noroc sefilor de stat. O pictura a sa l-a scapat pe Tito de perspectiva unui complot. Dupa imbunatatirea raporturilor cu Iugoslavia, Tito a venit in vizita in Romania, iar la plecare a primit in dar o lucrare a lui Andreescu, pe care a pus-o pe un perete din biroul resedintei sale de vara de pe insula Brioni din Marea Adriatica. Dupa cativa ani, pregatindu-se la o editura din Bucuresti un album Ion Andreescu, s-a solicitat in Iugoslavia, prin Ministerul de Externe, permisiunea de a se reproduce pictura aflata la Brioni. Un redactor si un fotograf au pornit intr-acolo. Ajunsi in biroul lui Tito, fotograful a rugat sa fie dat jos tabloul si asezat pe o canapea spre a-si putea face cum trebuie meseria. Cand au coborat panza, gazdele au descoperit ca lucrarea lui Andreescu camufla niste microfoane legate prin cateva fire de un garaj al vilei.
In 1966, Mao Tse Tung ***(foto sus)*** a declansat asa-numita Revolutie culturala, dezlantuind teroarea asupra intelectualilor si artistilor, formulandu-si principiile in faimoasele carticele cu „invataturi“ devenite catehismul studentilor francezi care au pornit violentele demonstratii si distrugeri din mai 1968 de la Paris. Aflati atunci acolo, Serban Cioculescu si Vladimir Streinu, vechi si neclintiti admiratori ai Frantei, ramasesera ingroziti de ceea ce putusera vedea.

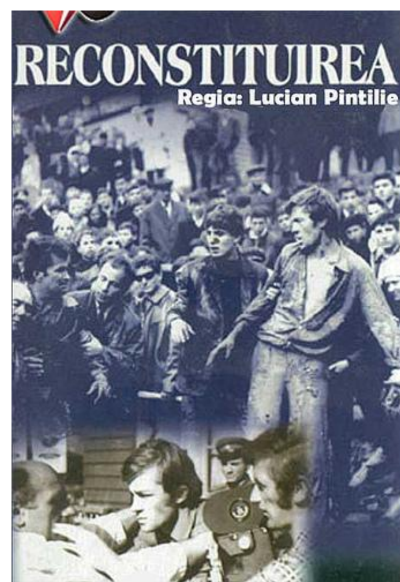
Intre atrocitatile comise in China in numele Revolutiei culturale se numara si taierea mainilor unui pianist, fotografia celui mutilat facand, prin intermediul presei, inconjurul lumii. Mao vroia sa reduca arta si cultura la stadiul de simpla propaganda pentru care nu era nevoie de profesionisti. Declansase, totodata, un cult al propriei persoane egal cu cel de altadata al lui Stalin in Uniunea Sovietica. Oamenii fusesera obligati sa renunte la costume, cravata si la orice alta imbracaminte, cu exceptia salopetei si a tunicii maoiste cenusii incopciate pana la ultimul nasture de sub marul lui Adam. Un stalinism asiatic domnea si in Coreea lui Kim Ir Sen ***(foto dreapta)***.

S-au gasit destui care sa laude noul „inghet”
Revenit in tara din vizitele in aceste state, Ceausescu a convocat imediat, pe 5

iulie 1971, o Consfatuire de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei si al activitatii politice si cultural-educative, soldata cu o lista de prevederi care sugera o consternanta reintoarcere la anii ’50. „Se vor lua masuri – se spunea la punctul 13 – pentru mai buna echilibrare a filmelor programate in cinematografele noastre, limitandu-se difuzarea filmelor politiste, de aventuri, interzicandu-se filmele care propaga violenta si vulgaritatea, care propaga modul de viata burghez.“

Imediat s-au operat schimbari in repertoriile teatrelor si ale cinematografelor, iar solistilor de muzica usoara li s-a interzis sa mai cante in limbi straine. In decurs de o saptamana revistele literare ajunsesera de nerecunoscut, cu reportaje de pe santiere, dominate, asa cum ceruse Ceausescu la plenara, de „figura muncitorului“. Un tanar poet cu umor s-a prezentat la Uniunea Scriitorilor cu manuscrisul unui volum de versuri intitulat chiar „Figura muncitorului”¸ solicitand vreo 10.000 de lei ca ajutor sau imprumut pentru efortul depus in decurs de trei zile si trei nopti. La plenara, ministrii, oamenii din aparatul de partid, in frunte cu Ion Iliescu, au fost acuzati de Ceausescu de „intelectualism“, slabiciune, lipsa de vigilenta, abandonarea marxismului... Lui Mircea Malita, ministrul invatamantului, i s-a reprosat cravata viu colorata, „cosmopolita“, iar unei activiste coafura.

A urmat o intalnire cu scriitorii, la Sala Palatului. Cu previzibile exceptii, acestia i s-au adresat cu „Domnule presedinte“ lui Ceausescu, neascunzandu-i ostilitatea si dezaprobarea fata de fundatura in care vroia sa impinga cultura si artele. In ziare au aparut insa doar articole semnate de scriitori, pictori, actori (Amza Pellea, Gyuri Kovacs) care salutau noul „inghet“. Ironie a sortii, alaturi de Eugen Barbu, ***(foto sus)*** in „Romania libera“ iscalea un asemenea articol Horia Patrascu, scenaristul filmului „Reconstituirea”, scos de pe ecrane cu un an in urma. Intr-o rubrica din „Scanteia“, Adnotari, un redactor al ziarului, sub pseudonimul „M. Costa“ (care facea critica literara sub numele real), se intreba indignat cum de acceptasera tipografii sa culeaga si sa imprime anumite carti, amintindu-si probabil de cei terorizati in 1945 de comunisti ca sa nu tipareasca „Dreptatea“.

Papa Paul al VI-lea si Sfanta Elena

Cartile incriminate in „Scanteia“, precum romanul „Ramayana” de Mircea Cojocaru, aratau pana unde ajunsese „dezghetul“. Un personaj din volumul de debut „Rebarbor” al prozatorului Alexandru Monciu-Sudinschi isi marturisea astfel umanismul: „Eu, fratioare, cand vad un om, incerc sa ma dau bine pe langa el, da-n sinea mea imi spun: «Ce lopata-n cap i-ar trebui astuia!»“. Alt personaj din carte, tanar ziarist plecat plin de entuziasm la inaugurarea unei noi fabrici de hartie, le cere muncitorilor din noua intreprindere sa-l duca in mijlocul procesului de productie, iar acestia il duc la... WC, intrebandu-l: „Aici doreai sa vii, nu?!“. Fabrica nu era gata. Directorul imprumutase de la un coleg cateva baloturi de hartie ca sa simuleze darea in functiune la termen, sub lumina reflectoarelor si a bliturilor.

Datorita opozitiei ferme a intelectualilor, indeosebi a scriitorilor, cultura si literatura nu au fost intoarse la anii ’50 („Domnule presedinte, daca reintroduceti «realismul socialist», ma sinucid“, ii spusese Marin Preda sefului statului), asa cum nazuia Ceausescu. Doi ani mai tarziu, in 1973, Alexandru Monciu-Sudinschi publica un nou volum, „Caractere”, cu dialoguri intre muncitori plasmuite, batandu-si joc crunt de agramatismul si limba de lemn a activistilor.

Cartea a avut parte si de o dramatizare, fiind pusa in scena la Teatrul Giulesti cu complicitatea directoarei. Existau cazuri in care unii cenzori inchideau ochii sau – cum se zicea in anii ’50 – „pactizau“ cu scriitorii. Dupa indignarea initiala, efemera, fata de „minirevolutia culturala“ din Romania, Occidentul a uitat repede acest episod. In 1973, primindu-l pe Ceausescu la Vatican, Papa Paul al VI-lea il coplesea cu elogii, asa cum reiese din stenograma convorbirilor si a alocutiunilor rostite atunci, publicata abia dupa trei decenii. Pontiful nu uita sa plaseze si cateva cuvinte bine simtite la adresa consoartei lui Ceausescu, al carei nume de botez ii evoca o celebra crestina – pe Sfanta Elena, mama imparatului Constantin cel Mare.

Epavele proletcultismului nu au revenit in prim-plan

Articolele despre Romania aparute in anii ’70 in marile ziare occidentale, traduse si citite la Europa Libera, incepeau cu observatii critice asupra soselelor din tara pline de gropi, a iluminatului public precar, a traficantilor de valuta din incinta hotelurilor si sfarseau cu concluzia unanima ca Nicolae Ceausescu este singurul lider din Tratatul de la Varsovia care se opune deschis Moscovei.

Tentativa de revolutie culturala a lui Ceausescu a constituit insa unul dintre putinele sale esecuri, rezultatul fiind un conflict lung, de uzura reciproca, cu artistii si intelectualii. Cultul propriei persoane l-ar fi putut institui si altfel. Scotand bani din punga, s-ar fi gasit destui oficianti. Spre deosebire de Mao, nu a reusit sa dea timpul inapoi. Epavele proletcultismului nu au revenit in prim-plan si cu atat mai putin s-au dezis de „liberalism“ reciclatii.

Scinteia

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu a implinit 50 de ani

NOILE OBIECTIVE INDUSTRIALE cit mai grabnic in circuitul economic

VIZITA IN ITALIA A TOVARĂŞULUI ION GHEORGHE MAURER

Pavilionul românesc pe mările şi oceanele lumii

NICOLAE CEAUŞESCU

Municipiul minerilor

Telegramă

La nivelul populatiei tarii, tentativa de minirevolutie culturala nu a fost resimtita, necum intuita ca un inceput al sfarsitului. Nu era corelata cu vreo inrautatire a aprovizionarii sau cu modificarea preturilor din magazine. „Romania profunda“ nu citea reviste literare, nu mergea des la teatru si putin ii pasa daca solistii emisiunilor de televiziune canta sau nu in limbi straine.

In august 1971, la 2 Mai, in pofida unor ingrijorari, atmosfera era cea obisnuita. Multi se iluzionau imaginandu-si ca „Tezele din iulie“ constituie o strategie temporara, adoptata la presiunea rusilor; o furtuna trecatoare. Altii erau pesimisti.

Nici Bucurestiul nu se schimbase. In octombrie, toamna era la fel de frumoasa ca altadata in Cotroceni, in Cismigiu, la Sosea, pe malul Herastraului, la restaurantele „Parc“ si „Debarcader“, unde cadea frunza-n pahar. Lautarii din bodegile din Grant si de pe Grivita tocmai scosesera un cantec nou:

Vino, mama, sa ma vezi

Cum muncesc la spatii verzi...

Am publicat in 1983 un articol de o coloana, paginat discret, in „Scanteia tineretului“, intitulat „O restaurare”, in care vorbeam despre Manastirea Bistrita, evitand deliberat cuvantul manastire, folosind sinonimul „chinovie“. Dupa aparitie, staretul, parintele Ciprian, pe care il pomeneam in articol fara titulatura ecleziala, mi-a multumit si mi-a zis:

– A venit cu ziarul in mana un profesor de istorie de la scoala din sat si mi-a spus: „Parinte staret, eu pot aduce acum la dumneavoastra elevii, ca sa vada

pictura bisericii, mormantul voievodului Alexandru cel Bun si pe cel al lui Grigore Ureche, pentru ca scrie despre ele in «Scanteia tineretului»“... I-am aratat articolul si mitropolitului. Ma gandesc ca poate reusiti sa scrieti ceva si despre cartile lui; tocmai a tiparit o monografie Iacob Putneanul...

Mitropolitul Teoctist al Moldovei si Sucevei

Nu i-am marturisit parintelui Ciprian ca era mai usor sa strecori o recenzie despre volumul unui ierarh pe care il chema Antim, Nestor sau Gherasim, decat despre unul purtand un nume atat de calugaresc: Teoctist. Mi-am amintit insa ca aparea la Bucuresti o revista bilunara, frumos imprimata, „Tribuna Romaniei“, destinata exilului, care se difuza si in tara. Lucra acolo un redactor pe care il cunosteam vag, Dumitru Radu Popa, a carui sora imi fusese colega de facultate. Am mers la el, i-am pomenit de fosta mea colega si i-am promis ca nu-l voi mai deranja niciodata in viata daca ma ajuta sa public o recenzie la lucrarea mitropolitului Teoctist al Moldovei si Sucevei despre Iacob Putneanul. Aceasta se intampla in mai 1984. Dupa patru-cinci luni pierdusem orice nadejde. Articolul a aparut insa in ultimul numar pe octombrie 1984 al revistei. Surprins, bucuros, primul lucru pe care l-am facut a fost sa-i telefonez

la redactie lui Dumitru Radu Popa ca sa-i multumesc din adancul sufletului.

Dat fiind caracterul aparte al „Tribunei Romaniei“, il putusem numi pe inaltul ierarh cu adevarata titulatura, fara a fi nevoit sa recurg la subterfugiile terminologice inerente precum: „distins intelectual“ sau „carturar remarcabil“. Secretara mi s-a parut foarte contrariata auzind cu cine vreau sa vorbesc. Mi-a spus ca Dumitru Radu Popa e plecat, ca lipseste mai mult timp si ca nu-mi poate spune cand sa revin cu un alt telefon... Peste o luna aveam sa aflu ca binefacatorul meu „alesese libertatea“, nemaiintorcandu-se dintr-o calatorie in Occident.

Succesiunea patriarhala, un eveniment chiar si sub Ceausescu

Dupa aparitia articolului am primit o scrisoare din partea mitropolitului Teoctist, scurta, calduroasa, in care imi spunea ca citise textul meu „sub boltile domului din Milano“. Facand o vizita parohiilor romanesti din Italia, un enorias de acolo ii adusese revista, la care era abonat. Mitropolitul ma invita sa ii fac o vizita,

daca am drum prin Iasi; invitatie pe care nu am onorat-o niciodata.
Pe 31 iulie 1986 ma aflam la Manastirea Sinaia; ***(foto)*** era o zi de luni. Cand a intrat in sufragerie, staretul, cu care luam masa impreuna, mi-a spus tulburat: „A murit Patriarhul Iustin! Noi l-am pomenit de dimineata, la Liturghie, la vii...“. Potrivit randuielilor de atunci, in caz de deces patriarhal, devenea patriarh-locotenent mitropolitul Moldovei, pana la alegerile care trebuiau sa aiba loc in decurs de trei luni.

Intr-o Romanie in care nu se intampla aproape nimic, o succesiune patriarhala constituia un eveniment. Intelectualii credeau ca noul patriarh va fi mitropolitul Antonie al Ardealului; un tanar ofiter spunea ca isi auzise superiorii dandu-l ca urmas al intaistatatorului trecut la cele vesnice pe mitropolitul Nestor al Olteniei.

Ierarhul de 71 de ani arata de 50
Pe 23 august ma trezeau in fiecare an, dis-de-dimineata, zgomotele pregatitoare ale defilarii, asa cum s-a intamplat si in 1986. La ora 9 a sunat telefonul: parintele Vartolomeu Bogdan de la Editura Patriarhiei ma anunta ca Inalt Prea Sfintitul Teoctist ar dori sa ma cunoasca. Puteam veni la ora 10 la palat?... Foarte surprins, am raspuns: „Desigur!“ si, in pofida zilei calduroase, m-am imbracat cu un costum de culoare inchisa, cu cravata, am incaltat pantofi negri... La ora 10 fara un minut suiam scarile palatului patriarhal alaturi de parintele Vartolomeu. In hol am vazut un ierarh cu engolpion la gat, care nu parea sa aiba mai mult de 50 de ani (mitropolitul Teoctist implinise 71), asa incat, dupa o inclinare a capului in semn de salut, am dat sa trec mai departe – desi imi zambea si isi deschisese mainile a imbratisare...
In secunda urmatoare l-am auzit pe parintele Vartolomeu, care ramasese in urma si-i punea metanie ierarhului, strigand: „Domnu’ Dan! Inaltul; Inaltul!“... Ceea ce, prescurtat, vrea sa zica: Inalt Prea Sfintitul; mitropolitul.
M-am intors inspre mitropolit marturisindu-i cu toata franchetea: „Inalt Prea

Sfintite, va rog sa ma iertati! Insa v-am luat drept unul dintre episcopii-vicari patriarhali; in fotografii pareti mult mai in varsta, de aceea nu v-am recunoscut".

Hennessy la Caminul arhieresc

Am mers toti trei intr-o incapere a Caminului arhieresc tapetat cu portrete de episcopi, mitropoliti si patriarhi, unde intram pentru intaia data, intrebandu-ma daca de acolo va fi poruncit Patriarhul Justinian sa fie coborata cadra cu chipul lui Irineu Mihalcescu („Scoateti-l de aici pe masonul asta!")... Desi patriarh-locotenent, mitropolitul Teoctist nu se instalase in biroul inaintasului, amenajandu-si cabinetul provizoriu aici. A aparut indata si parintele Ion Banateanu, secretarul ultimilor doi patriarhi, preot care slujea deosebit de frumos, ajutat de un glas pe masura, la Biserica Alba din Calea Victoriei. Mitropolitul ne-a intrebat daca bem o cafea, dupa ce ne-a poftit sa luam loc pe fotolii si s-a asezat pe cel din fata mea. Avea ochi migdalati si o privire limpede care ii lumina obrazul destins.

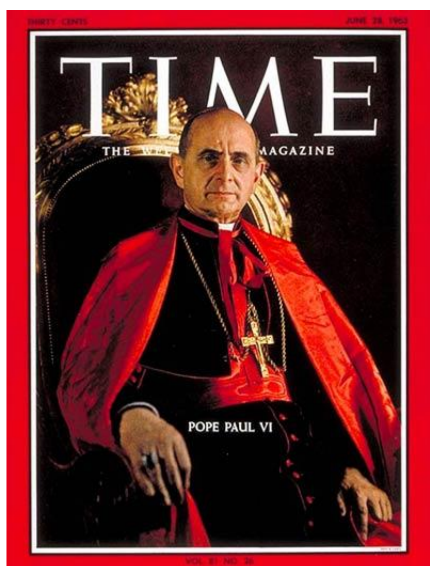

Ritmul miscarilor sugera rabdare, echilibru, negraba, deprinderi datorate calugariei incepute la 15 ani. M-a uimit de la inceputul discutiei memoria sa. Retinuse cateva detalii din scrisoarea mea de raspuns trimisa la Iasi in urma cu aproape doi ani. Apoi usa s-a deschis si a aparut o maica aducand pe o tava de alpaca, acoperita cu servet imaculat cu marginile dantelate, trei cesti de cafea, trei boluri mici si o carafa in care am recunoscut culoarea coniacului. Cand a fost sa-l duc la gura, am recunoscut aroma coniacului frantuzesc, iar dupa prima inghititura mi-am dat seama ca era Hennessy.

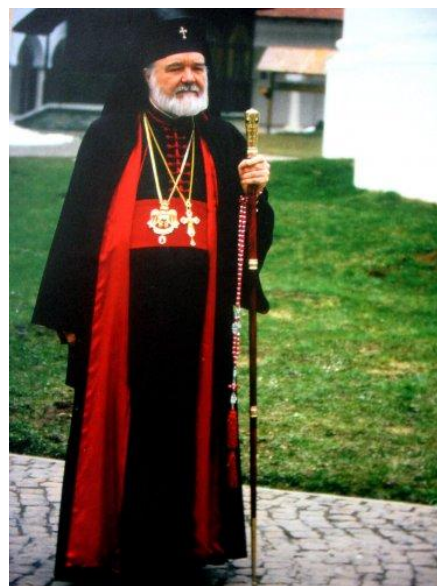
80 de minute intr-o clipa

Destinderea luminoasa de pe chipul mitropolitului Teoctist se regasea si in glasul sau de bun povestitor. Ne-a vorbit de Seminarul de la Manastirea Cernica, unde fusese elev in anii '30, si de apa inghetata a lacului de acolo peste care in unele ierni treceau carutele. La masa pe langa care trecusem inainte de a intra in incaperea unde ne aflam, intr-o dimineata din 1967, translatorul Patriarhului Ecumenic Athenagoras a ramas uimit gasindu-l pe acesta vorbind direct cu Justinian, la micul dejun.

Athenagoras era aroman dupa tata. Mergea sa-l intalneasca la Roma pe Papa Paul al VI-lea, dupa episodul de pe Muntele Sinai si ridicarea reciproca a anatemelor din ’65. Trecea mai intai prin Sofia, Bucuresti si Belgrad spre a se consulta cu patriarhii acestor tari. Justinian i-a temperat entuziasmul si a avut dreptate sa fie prudent, intrucat, chiar si dupa Conciliul Vatican II, Paul al VI-lea nu era dispus sa cedeze in punctele care desparteau dogmatic cele doua Biserici. Reintrarea in comuniune ramanea un vis frumos. Apoi mitropolitul ne-a povestit despre anii petrecuti ca episcop la Arad, despre bisericile pe care a pus sa fie pictate, despre tactul ce trebuia sa-l aiba in raport cu greco-catolicii reveniti la Ortodoxie...

In incapere era liniste, racoare, iar acel tempo al gesturilor, ca si glasul mitropolitului, facea ca timpul sa se scurga imperceptibil. Purtam un ceas de buzunar cu capace duble, fabricat in 1905, astfel incat nu-l puteam deschide fara sa incalc regulile bunei-cuviinte. Am facut-o la iesirea din palat, pana unde ne petrecuse, pe parintele Vartolomeu si pe mine, mitropolitul. Era 11.20. Cele 80 de minute trecusera nespus de repede.

Parker contra Mont Blanc

Mitropolitul ne-a spus ca urmase, in afara de Teologie, dupa razboi, si cursurile Facultatii de Litere si Filosofie din Iasi, pomenind de mai multe ori numele profesorului N.I. Barbu, latinist, si pe cele ale altor intelectuali ieseni din aceeasi generatie. A propos! „Ce spuneau intelectualii, scriitorii din Bucuresti despre apropiata alegere a unui nou patriarh?“ Nu-i puteam reda, in acest sens, un episod petrecut cu doar cateva zile in urma in casa unui cunoscut romancier, unde se atinsese subiectul succesiunii patriarhale. Mai erau de fata doi oameni de varsta mea, avand adica in jur de 35 de ani; critici literari. M-am grabit sa sustin ca noul patriarh va fi mitropolitul Moldovei. Romancierul a lasat sa se

interpuna o pauza dozata didactic, m-a privit cu parinteasca condescendenta – intre noi era o diferenta de varsta de 20 de ani – si ne-a comunicat, aproape apodictic, ca noul patriarh va fi Antonie Plamadeala, mitropolitul Ardealului, autor al mai multor carti... I-am raspuns mitropolitului Teoctist, intr-un limbaj bizantin, pe care incepusem sa-l deprind, ca de felul lor intelectualii sunt naivi, orgoliosi si straini de realitate, insa in ce ma priveste am convingerea ca-i pot spune deja: Prea Fericirea Voastra. A tacut, surprins, o secunda, apoi a zis: „Alegerile sunt totusi alegeri“, dupa care a schimbat subiectul, intrebandu-ma daca intre cartile pe care mi le trimisese era si editia sa din Dumnezaiasca Liturghie a lui Dosoftei ***(foto stanga).*** Nu o aveam, asa incat mi-a oferit un exemplar. Pe cand il deschidea, spre a-mi scrie pe pagina de garda cateva cuvinte, am scos din buzunarul interior al hainei, cu intentia de a i-l intinde, un Parker argintiu de care eram foarte mandru. Era unul dintre primele stilouri care nu se mai umpleau cu cerneala din calimara, fiind alimentat cu capsule. Mitropolitul a dus mana la piept, extragand din reverenda un Mont Blanc splendid, cu bine-cunoscuta stea cu sase colturi, alba, in varful capacului.

Somnul in palton

Doua saptamani mai tarziu, insotit tot de parintele Vartolomeu, i-am mai facut o vizita mitropolitului Teoctist, mult mai scurta decat prima, intr-o incapere mica si racoroasa din aripa de nord-vest a palatului. Mi-a vorbit de revistele Patriarhiei, luand de pe masuta in jurul careia eram asezati un numar din „Romanian Orthodox Church“. „Dumitale iti place culoarea asta?“, m-a intrebat. Parintele Vartolomeu, care lucra in redactia acelor reviste, a tresarit. „Este o culoare bisericeasca“ – era un violet inchis – am raspuns. La despartire, i-am marturisit din nou convingerea ca va fi noul patriarh.

Pe 22 decembrie (1986, n.r. – ***foto iarna lui 86 in Bucuresti)*** era un ger cumplit in Bucuresti, iar in case aproape niciun pic de caldura. Doua radiatoare cu rezistentele inrosite, asezate pe caloriferul cu 20 de elementi, inghetat, imblanzeau temperatura de cavou din camera. Noaptea dormisem imbracat in palton. Am auzit cu greu zbarnaitul telefonului aflat intr-o alta incapere. Parintele Vartolomeu ma intreba daca pot ajunge la ora 10 la Patriarhul Teoctist. Era o zi de sambata. Taxiurile fiind putine, am pornit pe jos, incaltat in pantofi, pe un ger de -15°. De data aceasta am intrat, singur, pe usa din panta care coboara spre strada numita pe atunci 11 Iunie. In anticamera m-a intampinat, zgribulit, parintele Banateanu, poftindu-ma sa imi scot paltonul si sa ma asez pe un scaun.

„Dumneata nu te-ai indoit”

Si in palatul patriarhal era frig. Am fost rugat sa astept cateva minute, intrucat Prea Fericitul avea o persoana in audienta. Apoi am intrat in biroul patriarhal din cladirea adaugata pe vremea lui Miron Cristea, in anii ’30, de arhitectul Simotta, vechii resedinte a Mitropoliei Ungrovlahiei. Am privit cateva clipe prin geamurile largi ale peretelui dinspre apus acoperisurile unui Bucuresti interbelic ce-mi amintea de Rahova copilariei, aflata la numai doi kilometri.

Patriarhul Teoctist mi-a intins mana, surazator, aratandu-mi scaunul pe care sa stau, el asezandu-se in jiltul cu spatar inalt aflat de cealalta parte a biroului... „Ei... dumneata nu te-ai indoit“. Era inca sub impresia intronizarii petrecute cu o luna in urma. In timp ce imi vorbea despre ceremonia de atunci, am observat doua calorifere electrice care nu reuseau sa incalzeasca incaperea inalta si larga luminata de soarele galben, de sfarsit de decembrie. Ma uitam la vesmantul sau alb si lung, incins cu un brau rosu; o nuanta de rosu odihnitoare si densa...

Apoi privirea mi s-a oprit pe crucea de pe fesul sau alb: erau smaralde veritabile. Cateva clipe, stralucirea lor m-a impiedicat sa-i urmaresc cuvintele. Era o senzatie coplesitoare, desi de felul meu nu am nicio atractie fata de pietre

pretioase sau de bijuterii. Nu-mi puteam lua ochii de la smaraldele crucii si de la scanteierile lor multiplicandu-se necontenit, asemeni unor jerbe verzi-argintii de artificii.

În 1970 s-a restaurat vechiul centru istoric al Bucureştiului. La limita zidurilor Curţii-Vechi s-a deschis „Crama Domnească”, într-o clădire de epocă cu geamlâc, refăcută din temelie, având o grădină cu vedere către turla Bisericii Sfântul Antonie. La câteva zeci de metri, „Hanul lui Manuc”, prenoit, acoperit cu şiţă pusă de meşteri din Maramureş, redevenea hotel. Între pereţii săi funcţionau câteva restaurante.

Supa de broasca testoasa

Mai sus, peste Dâmboviţa acoperită, în apropierea Operetei şi a unui ştrand strâmt, poreclit de copii „Ligheanul vesel”, se deschisese restaurantul „Bucur”, într-o impunătoare casă boierească cu parter înalt şi pridvor. Avea saloane în stil brâncovenesc şi maur, iar la demisol, în câteva săli, domnea liniştea restaurantelor bune, meniul conţinând chiar şi supă de broască ţestoasă.

La Şosea fusese renovat fostul „Bufet”, pomenit în schiţele lui Caragiale, rebotezat „Doina”. În 1937 zăboviseră aici vreo 14 ore Constantin Brâncuşi şi Petre Pandrea, mâncând icre negre şi piept de curcan. Restaurantul „Doina” avea o curte largă întinsă pe două străzi, cu grădină de vară compusă din două laturi despărţite de o pajişte cu havuz în mijloc. La mesele dinspre Strada Ion Mincu se aşezau lunea la prânz poeţi şi prozatori care trecuseră pe la casieria Uniunii Scriitorilor din apropiere. Pe vreme urâtă sau iarna coborau treptele cramei din subsolul restaurantului, care mai avea o grădină, restrânsă, umbrită de iederă şi de câţiva arbori, foarte plăcută în serile de vară.

Discutii in limbi straine si cantece de ocna

Pe malurile Herăstrăului funcţionau trei restaurante interbelice şi un al patrulea mai nou, „Mioriţa”, lung ca un hangar, orientat înspre moscheea sovietică a

Casei Scânteii, ocolit de cunoscători. O specialitate a restaurantului „Parc" era muşchiul de porc împănat cu slănină, dat prin pesmet. Se mai mânca acolo cegă rasol şi păstrugă la grătar, şalăul preparându-se atât cu capere, menuer, cât şi bonne femme. La mesele dreptunghiulare cu bănci de lemn, despărţite în mici separeuri, înconjurate de boscheţi şi zorele, seara târziu se auzeau chicote de femei şi discuţii în italiană sau franceză.

Dincolo de stăvilarul Herăstrăului, peste drumul pavat cu piatră cubică ce se răsucea într-o curbă, era restaurantul „Bordei", unde clienţii statornici beau Cadarcă de Miniş, iar în sus, pe Şoseaua Nordului, lângă capătul troleibuzului 83, subzistau de pe vremea Hipodromului două bodegi unde lăutarii cântau cântece de ocnă:

„Cu o lovitură de topor

Ce-am dat în raza lumânării,

Cu ea-ncepu primul omor

Şi prima clipă-a remuşcării...".

Când „Scânteia" i-a zis „doamnă" Elenei Ceausescu

Bucureştiul părea că îşi regăsise sufletul şi specificul. Latura dinspre nord, cu lacuri, parcuri şi cartiere opulente, o străbăteau în maşină închisă sau deschisă, venind de la Aeroportul Băneasa, toţi înalţii oaspeţi ai României. Scriitorul Ilya Ehrenburg, care patentase termenul de „dezgheţ" ca sinonim al destalinizării, parcursese şi el în 1945 acest traseu; Bucureştiul i se păruse un oraş boieresc, impunător, după cum mărturiseşte în memorii. Nichita Hruşciov trecuse ultima dată pe aici în 1962, apoi sosiseră, succesiv, în 1966, preşedintele iugoslav Tito şi premierul chinez Ciu En Lai. În mai '68 venise generalul De Gaulle, iar în august 1969, Richard Nixon, prima baie de mulţime făcând-o la Podul Băneasa. Lumea se uita uimită la gărzile sale de corp (tineri atletici în costume gri închis bine croite) şi la reporterii cu insigne la rever pe care scria The Voice of America. Pentru prima şi ultima oară apărea atunci în ziarele româneşti, inclusiv în „Scânteia", apelativul doamnă asociat Elenei Ceauşescu: doamna Elena Ceauşescu oferise un ceai în cinstea doamnei Patricia Nixon; doamnele Elena Ceauşescu şi Patricia Nixon vizitaseră o creşă, o grădiniţă sau o şcoală populară de artă...

Marile restaurante s-au redeschis dupa moartea lui Stalin

Dincolo de Aeroportul Băneasa apuca la dreapta un drum asfaltat mărginit pe atunci de arbori, iar după un kilometru se zărea în stânga, într-un luminiş, restaurantul „Pădurea Băneasa", zis şi „Casa Albă", local ce evoca o locuinţă sătească din Muscel sau din Prahova aşezată pe pivniţă – unde funcţiona crama cu mese ovale şi joase. Bufetierii de aici ornau platouri de hors d'oeuvre cu icre de Manciuria, sardele Robert, felii de caşcaval Dobrogea cu reflexe verzui, brânză albă de Brăila, muşchi ţigănesc, batog de morun, ghiudem, salam de Sibiu, măsline verzi şi negre, iar bucătarii pregăteau escalopul atât alla zingara, cât şi alla Val d'Aosta, turnedoul fiind preparat după reţeta lui Rossini...

România nu trecuse prin situaţia din Uniunea Sovietică, unde mersul la restaurant constituia o sărbătoare, oamenii aşteptând răbdători, înşiruiţi în stradă, eliberarea unei mese, nici prin aceea din Cuba, unde se înscriau cu o zi înainte pe liste pentru a intra într-un local. După moartea lui Stalin, în epoca primului „dezgheţ", în Bucureşti s-au redeschis marile restaurante, iar în provincie acelea din câteva oraşe: „Coroana" la Cluj, „Lloyd" la Timişoara, „Minerva" ***(foto)*** la Craiova, „Bolta Rece" la Iaşi, „Berbec" la Ploieşti.

Predispoziţie spre lene, cugetare sau băutură

S-a reluat obiceiul ca după un spectacol de teatru, de revistă sau de cinematograf – ultima proiecţie începea la ora 21 –, spectatorii, soţ şi soţie, să intre într-un restaurant. Existau în Bucureşti localuri mijlocii de calitate, precum „Izvorul Rece" din fosta piaţă Pache Protopopescu, sau „Rustica", având o grădină umbrită de arbori planturoşi, aflat pe locul clădirii dinspre Strada Batiştei a Teatrului Naţional, sau „Trocadero", cu grădină interioară de mărimea unui patio, havuz şi un petic de gazon, greu de închipuit între zidurile unor blocuri din Piaţa Universităţii.

În unele după-amieze de sfârşit de septembrie sau de început de octombrie, o lumină blândă, de Orient, se lăsa peste Bucureşti, inducând o predispoziţie spre lene, cugetare sau băutură. În restaurante sau în grădinile de vară încă deschise, se putea auzi atunci glasul vreunui muşteriu, decretând cu halba sau cu paharul în mână: „Viaţa e un coridor prin care trebuie să treci cu capul sus!" sau „Creştinii au fost primii comunişti fiindcă şi-au dat cămaşa de pe ei" ori alte aforisme din vasta sferă a filozofiei de bodegă.

În anii '60, oraşe ca Turnu Severin, Craiova, Brăila, Tulcea sau Târgovişte îşi păstrau vechea structură edilitară, chiar dacă pe cuprinsul lor fuseseră construite o fabrică, o uzină sau câteva pâlcuri de blocuri. Aceste oraşe îşi menţineau clădirile publice, interbelice sau mai vechi, cartierele cu case acoperite de iederă,

viţă sălbatică sau glicină, mahalalele năpădite primăvara de flori şi verdeaţă, tipicul plimbărilor pe strada principală sau obiceiul oriental ca musafirilor poftiţi la prânz sau la cină să li se ofere mai întâi dulceaţă ori şerbet cu apă rece.

Discutii despre ratare si plictis

La Tulcea se demolaseră câteva imobile pentru a face loc, pe faleză, hotelului „Delta", ***(foto)*** unui scuar şi unei parcări, însă vechile cartiere (grecesc, lipovenesc, turcesc), pavate cu piatră de râu, cu străzi în pantă bordate cu oţetari şi salcâmi, cu case spoite cu var şi fântâni cu ghizduri în curţi, rămăseseră neschimbate. Exista în aceste oraşe o elită locală formată din medici, profesori, avocaţi, care ducea un trai oţios şi înlesnit, cu mese prelungite, cu partide de pocher şi rummy, cu ieşiri la iarbă verde şi cu interminabile discuţii despre ratare şi plictis ieşite parcă din proza lui Cehov... Toamna, în pieţele din Iaşi, cu o fisă de 50 de bani se putea bea un vin curat, turnat în cavitatea unui ardei gras retezat de cotor şi curăţit de seminţe şi nervuri – pahar de unică folosinţă avant la lettre.

„Cinstiti, muncitori, fura doar de la stat"

În 1962 colectivizarea forţată se încheiase, însă satele de la deal, cele de la munte şi aşezările din Deltă scăpaseră de acest flagel datorită reliefului sau topografiei. În biblioteci săteşti şi cămine culturale din Oltenia mai atârnau pe pereţi portrete ale lui Stalin, Voroşilov, Malenkov sau Gheorghiu-Dej. Cazanele de ţuică fuseseră desfiinţate din 1960, însă continuau să lucreze la adăpostul întunericului. Întrebat ce fel de oameni are în sat, un şef de post a răspuns: „Cinstiţi, liniştiţi, muncitori; nu fură unul de la altul – fură doar de la stat".

Un ziarist care voise să scrie un reportaj despre pescarii unei cherhanale din Deltă a plecat să-i însoţească într-una din cele şapte sau opt bărci ale convoiului. Înainte să arunce năvoadele, pescarii şi-au spus rugăciunea însoţită de cruci mari făcute sub privirile sale nedumerite. Întrucât n-au prins nimic până la sfârşitul zilei, pescarii au socotit că îi pedepsise Dumnezeu pentru faptul că ziaristul nu se închinase. La întoarcere, ca din greşeală, l-au îmbrâncit în apă. Scos din Dunăre cu hainele şiroind pe el, s-a dus la secretarul de partid al cherhanalei să se plângă de misticismul pescarilor. Acela i-a spus: „Da' tâmpit trebuie să mai fii, tovarăşe, dacă nu te închini, pentru că şi eu combat mestecismul, însă mă închin în fiecare seară şi dimineaţă".

Sulina, un decor abandonat

La începutul anilor '60, Delta devenise o nouă destinaţie turistică. Ziarele şi televiziunea nu conteneau să vorbească despre Maliuc, noul oraş ridicat din

temelie pe Canalul Sulina, unde se construiseră blocuri de locuinţe, un hotel, un spital, o staţiune de cercetare. Se organizau excursii în Deltă prin Sindicat şi ONT cu oprire obligatorie la Maliuc. Cei ce mergeau „pe cont propriu” în Deltă preferau satele din apropiere de Sulina, ducând cu ei sacoşe cu sticle de ţuică, rom sau votcă menite trocului cu peşte.

Sulina avea vreo două mii de locuitori, un mic şantier naval de reparaţii, un hotel cu restaurant la parter şi odăi de închiriat la etaj, spital, şcoală medie, două biserici, două maşini care se ciocniseră între ele. Într-o clădire care se degrada, înconjurată de rămăşiţele unui parc, funcţionase până în 1938 Comisiunea Europeană a Dunării, despărţită de România printr-o frontieră trasă cu creta, păzită de santinele. În 1963 s-a turnat la Sulina Portofranco, cu Ştefan Ciubotăraşu, Simona Bondoc, Geo Barton şi Fory Etterle în rolurile principale. Cu obloanele prăbuşite peste fostele magazine şi prăvălii, cu sacnasiurile de lemn înnegrite de vreme şi cu balcoanele de fier forjat înverzite, Sulina însăşi părea un decor abandonat după turnarea unui film.

Mamaia, saracie poleita

În 1945 lumea credea că sosise ceasul reluării deprinderilor de dinainte de război. Se pleca iarăşi în vacanţă la mare. Balcicul nu mai era între hotarele României; revenise la modă Eforia. Fusese adusă aici, de la Cazinoul din Constanţa, „bula”, o ruletă la care se miza doar pe nouă numere, faţă de 36 câte aveau ruletele obişnuite. Într-un local nou, un tânăr muzicant cânta în ritm de jazz, acompaniindu-se la pian, articole de ziar, iar Fănică Luca deschisese, după bombardamentele de la Hiroşima şi Nagasaki, restaurantul „La Bomba Atomică”.

La începutul secolului trecut, Mamaiei i se mai spunea Mamakioi; până în 1932 trecea trenul prin mijlocul bulevardului care îi poartă numele. În perioada interbelică se ridicaseră hotelurile „Rex” şi „Cazino”, iar regele Carol al II-lea avea o vilă acolo. S-au mai construit trei hoteluri în anii ’50, însă ideea transformării Mamaiei într-o staţiune turistică etalon a apărut la începutul anilor ’60. Pentru o familie de români, mai ales pentru una din provincie, zece zile sau două săptămâni de vacanţă la Mamaia la mijlocul anilor ’60 – epoca de glorie a staţiunii – însemnau ceva. Însă nu era decât sărăcie poleită, învederată de eternele fripturi de porc din restaurantele cu orchestră şi dizeuză şi de sticlele de Murfatlar de un litru din frapierele fără gheaţă.

Micul comert clandestin al vilegiaturistilor

Din 1968, Oficiul Naţional de Turism organiza, fără multă reclamă, excursii la Paris, Viena şi Constantinopol. Nu oricine primea aprobare pentru asemenea

călătorii, Securitatea filtrând cu atenţie solicitanţii, însă în provincie, unde oamenii se cunoşteau între ei, o căpătau şi unii necăsătoriţi, divorţaţi ori persoane fără garanţie politică. Deosebirea era mare în comparaţie cu trecutul, când excursiile în străinătate se limitau la ţările socialiste, mai puţin Iugoslavia. Vilegiaturiştii de pe ruta Kiev-Moscova-Leningrad, ca şi aceia care mergeau la Ialta sau la Odessa, îşi scoteau cheltuielile cu micul comerţ clandestin. Duceau sutiene de milaneză, capoate matlasate, ciorapi de nylon şi aduceau aparate de fotografiat Zorki, aspiratoare, inele de aur sau tacâmuri de argint. Din excursiile de-o zi la Rusciuk sau la Varna reveneau cu dulceaţă de trandafiri, ţigări şi parfumuri puternic mirositoare.

Nu mai nădăjduia nimeni într-o răsturnare politică sau schimbare de regim. Trecuse vremea rezistenţei prin râs, când oamenii îşi şopteau prin bodegi şi restaurante pluguşoare anticomuniste, epigrame atribuite lui Păstorel Teodoreanu, chiar şi după ce acesta fusese închis, sau calambururi care stabileau deosebirea dintre actriţele Aura Buzescu şi Lica Gheorghiu (fiica lui Dej), prima fiind talentată, iar ultima tare-n tată.

Colecţionari de tablouri şi melomani

Persista însă plăcerea de-a povesti, evoca şi tăifăsui; de a rechema, sub o formă sau alta, trecutul la reuniuni de familie şi petreceri:

– Pe 6 martie 1953 – începea cineva de la o masă –, comuniştii erau în mare dilemă după anunţarea la radio a veştii morţii lui Stalin. Ziua aceea de doliu era şi zi de sărbătoare: se aniversa venirea la putere a Guvernului Groza, pe 6 martie 1945. Aşa încât, Stăpânirea dădea din colţ în colţ, neştiind ce să facă: să pavoazeze ori să coboare steagurile-n bernă?...

– Încă şi mai încurcată – intervenea altcineva – era Patriarhia. Preoţilor nu le venea să creadă că trebuie trase clopotele la moartea fostului seminarist care asasinase mii de clerici, dărâmase biserici ori le închisese. Intrând în odaia Patriarhului, ca să-i ia resturile micului dejun, o maică i-a anunţat vestea cea

mare: „Bucuraţi-vă, Înalt Prea Sfinţite! A murit Stalin!”. Adăugând apoi: „Ce-or mai trage dracii acum de sufletul lui!”.

Se tipărea şi se citea mult. Intelectualii îi descopereau pe Blaga şi pe Ion Barbu. Medicii, categorie foarte elevată, numărau între ei colecţionari de tablouri şi melomani care frecventau spectacolele Operei şi concertele Filarmonicii, riguroşi până la pedanterie în privinţa îmbrăcăminţii. Oameni trecuţi de prima tinereţe regăseau în librării cărţile adolescenţei şi tinereţii, precum *Cişmigiu & comp., La Medeleni*, elevii îşi treceau din mână în mână *Apărarea are cuvântul* de Petre Bellu şi fascicole uzate din colecţiile *Masca, Submarinul Dox, 15 lei.* La onomastici, la petreceri, atât în Bucureşti, cât şi în provincie, câte un domn de 45 de ani, după câteva pahare de vin, se ridica în picioare, îşi încheia nasturele hainei, îşi dregea glasul şi începea să recite din Ion Minulescu. Retipărit în contul „dezgheţului”, Minulescu produsese o adevărată furoare. Câţiva compozitori îi puseseră pe muzică versurile. În emisiunea Melodia preferată, transmisă zilnic între 8 şi 9 dimineaţa la radio, Doina Badea putea fi auzită adesea cu piesa *Cânta un matelot la proră.*

"Ceaiurile" incepeau sa devina "party-uri"

Revista „Cinema” se trăgea în peste două sute de mii de exemplare. „Contemporanul”, săptămânalul proletcultist de altădată, devenise un magazin cultural foarte căutat, epuizat în fiece vineri, ziua de apariţie. Cea mai gustată rubrică era aceea susţinută de Mihai Popescu, economist la Camera de Comerţ, care aborda cu aplomb şi vervă subiecte incitante, cum ar fi: Se cuvine sau nu ca un bărbat şi o femeie, ambii căsătoriţi, însă nu unul cu celălalt, să intre şi să ia masa împreună într-un restaurant?...

Principala distracţie a tinerilor, elevi în ultimele clase de liceu şi studenţi, erau ceaiurile, cărora începea să li se spună şi party-uri. Iarna, patinajul. Existau în Bucureşti patinoarele artificiale „23 August” şi „Floreasca”. Al doilea, din

apropierea Pieţei Dorobanţi, era socotit mai elegant. Aici veneau fiii şi fiicele protipendadei roşii care locuia pe străzile din apropiere. Pentru elevele şcolilor profesionale, pentru băieţii de cartier şi pentru militarii în termen existau Cişmigiul şi cinematografele. Bulevardul care s-a numit succesiv Elisabeta, Voroşilov, 6 Martie, Gheorghiu-Dej moştenise din epoca interbelică un şir de şase-şapte cinematografe lipite aproape unul de altul, între Cercul Militar şi Restaurantul „Gambrinus". Biletele de intrare erau ieftine, iar cu numele protagoniştilor unor filme – Zorro, Pardaillan, Fantômas – spectatorii excentrici îşi botezau copiii.

Ilustrate Kruger cu biserici din Bucuresti

Câteva ghiduri turistice străine evaluau Bucureştiul ca pe o capitală curată, îngrijită, nepoluată, cu locuri de agrement plăcute şi împrejurimi pitoreşti. Oraşul îşi alterna centrul cu mahalalele, unde oamenii mai stăpâneau un petic de livadă, o sfoară de viţă-de-vie, creşteau păsări în curte, tăiau porcul de Ignat şi le era mai la-ndemână să se scalde în Colentina decât să meargă la ştrand. Familii din provincie veneau vara să petreacă în Bucureşti câteva zile de concediu, în iunie sau la începutul lui iulie, când încă nu era foarte cald şi nu se golea, ca în august, oraşul. Teatrele şi Opera îşi încheiau atunci stagiunile, însă existau spectacolele în aer liber, expoziţiile, muzeele, magazinele cu lucruri importate din Occident, restaurantele, noile baruri de zi, librăriile, anticariatele, consignaţiile... O firmă austriacă, Krüger, imprimase câteva sute de mii de cărţi poştale ilustrate cu imagini din Bucureşti, de o calitate cum nu se mai văzuse în România. Costau doi lei bucata, dublu faţă de cele indigene, şi înfăţişau şi câteva biserici: Kretzulescu, Fundenii Doamnei, Stavropoleos...

O noutate surprinzătoare a fost considerată în 1966 apariţia unei pagini zilnice de Mica publicitate în ziarul „România liberă". Până atunci, singura formă de mică publicitate erau etichetele şcolare zimţate lipite pe stâlpii de electricitate din staţiile de tramvai şi autobuz pe care se putea citi: „Vând butelie de aragaz"

sau „Închiriez odaie la două fete serioase”. Pagina din „România liberă” avea rubrici de Vânzări-Cumpărări, Închirieri, Meditaţii, Decese, jumătate din spaţiul său fiind alocat tranzacţiilor. Aşa a apărut expresia Aştept provincia, cu trimitere la achiziţiile de automobile şi de apartamente.

Functie de ministru, Mercedes la scara

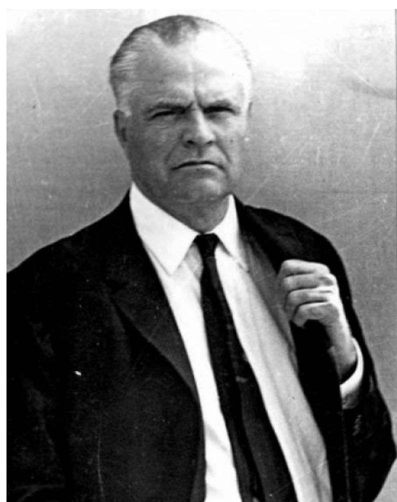
Din 1969 statul acorda pensii scriitorilor. Un membru titular al Uniunii putea primi o pensie variind între 2000 şi 4000 de lei, pensiile obişnuite oscilând pe atunci între 500 şi 1500 de lei. Tot în 1969 a început descentralizarea sistemului editorial, iar peste un an s-a înfiinţat editura Uniunii Scriitorilor, avându-l director pe Marin Preda, neînscris în partid, doi dintre redactori fiind foşti deţinuţi politici. Inaugurarea editurii s-a făcut cu un cocteil servit de o echipă de chelneri stilaţi. Întocmai ca la recepţiile diplomatice, directorul şi soţia îşi întâmpinau oaspeţii în capul scărilor.

La Neptun, pe malul mării, se construia vila scriitorilor, veritabil hotel de mâna întâi cu restaurant, bar şi plajă proprie, situată în vecinătatea reşedinţei lui Ceauşescu. La inaugurare, Zaharia Stancu ***(foto)*** îi îndemna părinteşte pe doi tineri prozatori care discutau în hol cu un poet cu reputaţie de dandy, fost rapsod proletcultist:

- Haideţi, băieţi, înăuntru, să beţi un Hennessy, să mâncaţi o tartină cu icre de Manciuria; poftim şi dumneata, domnule B...

- Nu intru, a răspuns poetul, până nu sosesc Maria Teresa Leon şi Rafael Alberti. (Doi poeţi exilaţi de regimul lui Franco.)

- Au venit şi ţiganii ăia; au venit şi acum dau iama-n bufet, aşa încât poţi intra liniştit.

Funcţia sa echivala cu a unui ministru. Avea ca maşină de serviciu un Mercedes în care se aşeza pe bancheta din spate. Generos cu scriitorii tineri, dar şi cu cei trecuţi prin închisori, oameni din generaţia sa, le acorda cu generozitate împrumuturi şi ajutoare băneşti. Nu era abordat altfel decât cu „Domnule Preşedinte”, iar secretara sa, doamna Teohari, te făcea să crezi că te afli în anticamera lui Malaxa ori a lui Auschnitt.

Postafata la Dan Botta, semnata de un legionar cu ani grei de inchisoare

„Mă înserez, Dolores” au fost ultimele cuvinte rostite în 1958, pe patul de moarte, de Dan Botta. Frate cu

poetul şi actorul Emil Botta, eseist din generaţia interbelică având un ascendent corsican, bărbat înalt şi suplu, cu succes la femei, Dan Botta ***(foto)*** îl acuzase de plagiat pe Lucian Blaga şi-l provocase la duel. Interzicându-i-se de peste un deceniu să publice, părăsea lumea scârbit şi dezamăgit.
Zece ani mai târziu, în 1968, Editura pentru Literatură tipărea în patru volume legate în pergamoid, aşezate într-o casetă, opera literară a lui Dan Botta, inclusiv eseul „Unduire şi moarte", apologie a jertfei supreme formulate într-un comentariu la balada Mioriţa. Postfaţa era semnată de Toma Vlădescu, publicist legionar cu ani grei de închisoare, fost secretar general de redacţie la cotidianul „Buna Vestire", om rasat, inteligent, cultivat, dar steril. Cele patru volume ale lui Dan Botta, scriitor elogiat frenetic de Mircea Eliade, s-au scurs greu din librării. În 1972 mai puteau fi cumpărate cu preţ redus.

A. E. Baconsky, etalon de enormitate proletcultista

În 1949, A.E. Baconsky tipărise într-o revistă poemul „La frasinii din răscruce", care conţinea o strofă socotită etalon de enormitate proletcultistă: „Mai trece-o noapte şi mai trece-o zi/ Se ascute lupta dintre clase/ Iar chiaburii se arată-a fi/ Elemente tot mai duşmănoase". În 1969, A.E. Baconsky publica un volum de versuri cu titlu greu de închipuit într-o ţară cu regim comunist: „Cadavre în vid". Eugen Jebeleanu, care îi dedicase trei poeme lui Stalin ***(foto)*** cu prilejul morţii, într-un număr din „Contemporanul", deţinea în aceeaşi revistă, complet metamorfozată la sfârşitul anilor '60, o rubrică săptămânală unde strecura „şopârle" şi formula judecăţi liberale.
Lipsit vreme îndelungată de dreptul de semnătură, constrâns de împrejurări să iscălească sub pseudonim, Petru Comarnescu, intelectual din generaţia interbelică, era numit în 1966 comisarul pavilionului românesc al Bienalei de la Veneţia. România participa din 1958 la Bienală cu pânze de pictori anoşti, conformişti ori expiraţi. În 1966 pavilionul său era panotat cu lucrările lui Ion Ţuculescu, artist mort în mizerie şi anonimat în 1964. Lui Comarnescu i se alocaseră fonduri care îi îngăduiau să dea cocteiluri şi să invite la masă, la restaurant, ziarişti şi critici de artă. De la Veneţia pleca în Elveţia să o viziteze pe Carola Gideon-Welker, exegetă a lui Brâncuşi, iar de acolo la Paris, întorcându-se acasă prin Italia.

Ultimele zece zile din august 1969, după invadarea Cehoslovaciei, au fost patetice pentru români, euforia alternând cu anxietatea şi entuziasmul cu temerea. Oamenii îşi întrerupeau concediile pentru a reveni acasă, litoralul golindu-se brusc de la Năvodari până la 2 Mai şi Vama Veche. Se colportau zvonuri despre ocuparea ţării de către ruşi, mulţi dintre locuitorii săi, între care foşti deţinuţi politici eliberaţi de amnistia din 1964, fiind gata s-o apere cu arma în mână. O boare cazonă plutea în aer: militari consemnaţi în cazărmi, rezervişti concentraţi, unităţi masate de-a lungul Prutului, exerciţii ale Gărzilor Patriotice, elevi şi studenţi rechemaţi din vacanţă şi trimişi în tabere la cules de fructe sau de porumb...

Avertismentul Legii 18

Apoi, atmosfera de stare de urgenţă se risipise, Ceauşescu plecase în Crimeea, la Soci, unde liderul sovietic Leonid Ilici Brejnev se afla în vacanţă, pentru o vizită de câteva ore şi-o întâlnire cu acesta, încheiată cu un comunicat comun, care, deopotrivă cu fotografia de proastă calitate, nu ocupa mult spaţiu pe prima pagină a „Scânteii”. La 15 septembrie începuseră şcolile, iar la 1 octombrie, facultăţile. În ajun, la Liceul „Gheorghe Şincai” din Bucureşti, înaintea examenelor de corigenţă, nişte necunoscuţi pătrunseseră în cancelarie şi dăduseră foc cataloagelor. Incendiul fusese stins, însă autorii rămăseseră neidentificaţi şi nu aveau să fie prinşi niciodată.

„Dezgheţul” început de Gheorghiu-Dej cu câţiva ani în urmă, impulsionat apoi de Ceauşescu, se menţinea la aceleaşi cote. Existaseră şi măsuri contrare, precum Legea 18 din 24 iunie 1968, inspirată dintr-una dată de Ion Antonescu, privind verificarea averilor. Legea 18 îi viza pe medici, îndeosebi pe ginecologii bănuiţi a câştiga bani din chiuretaje clandestine, pe gestionari, magazioneri, responsabili de localuri, pe chelneri, dar articolul 13 menţiona condiţiile în care demnitarii puteau fi cercetaţi în temeiul ei; exclusiv de către Tribunalul Suprem. Legea 18 constituia un avertisment, în sensul că nimeni nu se putea simţi sigur de sine, chiar dacă atmosfera din ţară se relaxase mult în raport cu trecutul. Nu era bine să etalezi automobile de lux, să dai mese costisitoare ori să faci cheltuieli exagerate.

Fostii detinuti politici aveau rubrici in reviste

Nici dezgheţul „cultural”, cu secvenţele sale uluitoare, precum vânzarea Bibliei în librăriile de stat, tipărirea unor autori etichetaţi până nu demult ca „fascişti”, imprimarea unui eseu de Martin Heidegger (alt „fascist”), *Ce este filozofia*, în deschiderea primului număr al revistei studenţeşti „Echinox”, nu era nelimitat. Fusese scos de pe ecrane filmul regizorului Lucian Pintilie, *Reconstituirea*. Cenzura nu putuse scoate însă din „România literară” o pagină cu articole elogioase despre film. Intervenise ferm pe lângă şeful statului Zaharia Stancu, preşedintele Uniunii Scriitorilor. Raporturile dintre Ocârmuire şi intelectuali, îndeosebi cele cu scriitorii, erau optime. În primăvara anului 1968, aripa liberală a scriitorimii repurtase o victorie importantă prin demiterea lui Eugen Barbu de la direcţia revistei „Luceafărul”. Foşti deţinuţi politici, ca Alexandru Paleologu, Ion Caraion, Ştefan Augustin Doinaş sau Nicolae Balotă, deţineau rubrici în reviste, tipăreau cărţi, călătoreau în Occident, unii dintre ei semnând articole pe prima pagină a „Scânteii”.

Momente comice cu Securitatea

Stăpânirea ştia să fie culantă cu artiştii şi cărturarii, cu scriitorii, deşi unele tarife nu se modificaseră de la mijlocul anilor ’50. O poezie apărută într-una din revistele Uniunii Scriitorilor era plătită cu minimum 200 de lei, echivalent al costului unei mese de două persoane la un restaurant de lux sau cu acela al unei perechi de pantofi buni. Dacă autorul purta un nume sonor, cu sporul de personalitate şi cu eventualul titlu de academician, suma putea atinge 600 de lei; mai mult decât salariul unei femei de serviciu şi mai puţin decât leafa unui institutor. Cu drepturile de autor primite pe un roman, un prozator îşi cumpărase un Fiat 1800. Ar fi putut cumpăra cu aceiaşi bani un apartament central sau două garsoniere. Pe 16 noiembrie 1968 lua sfârşit Congresul Uniunii Scriitorilor la care fuseseră invitaţi toţi cei 5-600 de membri ai Uniunii, ca şi la banchetul oferit în aceeaşi zi la cantina Institutului Agronomic din Bucureşti de către Nicolae Ceauşescu şi premierul Ion Gheorghe Maurer. Cu câteva ceasuri înainte de agapă, Securitatea trecuse prin momente de comică panică. Întrucât nu toţi participanţii la congres erau dispuşi să asculte timp de trei zile nenumăratele luări de cuvânt, parte dintre ei îşi petreceau vremea în braseria hotelului „Athénée Palace”, aflată la câteva zeci de metri de Ateneul Român, sub a cărui cupolă se desfăşura întrunirea. Alţii, între care şi un poet din Braşov, traversau strada la bodega de peste drum. Întorcându-se ostenit de la bodegă, un poet din Braşov s-a dus să se odihnească în loja oficială pustie. A doua zi a repetat itinerarul. Acolo l-au găsit agenţii în cea de-a treia şi ultima zi a congresului, sforăind, cu un sfert de ceas înainte să se aşeze Ceauşescu în lojă. (va urma)